

ANALIZA

DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ ÎN MEDIUL POLITIC

din ROMÂNIA și REPUBLICA MOLDOVA

2016

Analiza *"Discursul instigator la ură în politica din Republica Moldova și România"* a fost realizată în urma mobilității individuale pentru experții din România și Republica Moldova, în orașul Cluj Napoca, România, organizată de FOND România și susținută financiar de MAE prin RoAid și UNDP.

Responsabilitatea pentru opiniile, constatările și concluziile exprimate în analiză aparțin autorilor și nu reflectă neapărat poziția FOND România, MAE, RoAid și UNDP.

Autorii analizei:

Irina Corobcenco, Specialist Educație Civică și Electorală, Asociația Promo-LEX, Republica Moldova

Irina Drexler, Coordonator Național, No Hate Speech Movement România

Zsuzsanna Kasco, Director de Program, Institutul Român pentru Acțiune, instruire în domeniul Păcii, Romania

Promo - LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

**NO HATE
SPEECH
MOVEMENT**

Asociația Promo-LEX este o organizație neguvernamentală, fondată în anul 2002 și are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

www.promolex.md

No Hate Speech Movement reprezintă o mișcare globală lansată de Consiliul Europei menită pentru conștientizarea acestui fenomen și promovarea toleranței și a drepturilor fundamentale ale omului.

<http://nohatespeech.ro>

PATRIR

Peace Action Training and Research Institute of Romania

Institutul Român pentru Acțiune, Instruire și Cercetare în Domeniul Păcii este o organizație neguvernamentală creată în 2001, care promovează construirea păcii și transformarea constructivă a conflictelor, precum și prevenirea tuturor formelor de violență – directă, structurală și culturală – în România și la nivel internațional.

<http://patrir.ro/en/>

CUPRINS

Sumar executiv	4
Definiții ale discursului instigator la ură	5
Prevederi legislative.....	6
II.1. Legislația internațională.....	6
II.2. Legislația națională.....	6
II.2.1. Legislația națională a Republicii Moldova	6
II.2.2. Legislația națională a României	10
Elemente ale retoricii discursului politic	16
Discursul instigator la ură în politică	21
IV.1. Alegerile Prezidențiale din 30 octombrie din Republica Moldova	21
IV.2. Alegerile Prezidențiale din 2014 din România	28
Concluzii și recomandări	35
Bibliografie	37
Abrevieri	45

SUMAR EXECUTIV

Discursul în general, dar și discursul politic, în special, a reprezentat și continuă să reprezinte unul dintre modalitățile de impunere în viața politică. Dacă în democrația ateniană singurul mijloc de impunere și obținere a legitimității era convingerea ateniensilor, astăzi se consideră că "numai cunoașterea faptelor determină această legitimitate. Iar cunoașterea faptelor e rezultatul diversificării actelor discursive prin care aducem la cunoștință publicului o anumită realitate"¹.

Max Weber definea politica ca orice formă autonomă de conducere, iar puterea politică ca orice asociere umană ce își arogă dreptul de a avea, în granițele unui anumit teritoriu, monopolul asupra constângerii fizice legitime. Altfel spus, societatea și statul, prin formula birocratizată de organizare a puterii politice, au nevoie de violență pentru a se menține.

Mai mult decât atât, statul gestionează violența și/sau agresivitatea pentru a-și legitima puterea, dar și controlul asupra violenței în numele interesului național, voinței generale, al poporului sau a unei idei. Iată de ce, în regimurile democratice, cetățeanul este supus unui dresaj din punct de vedere ideologic, până la asimilarea definitivă a acestuia, iar, agresivitatea verbală este o practică tolerată în democrații.

Astfel, dacă vorbim despre regimurile democratice, exercitarea puterii trebuie să țină cont de nemulțumirile și frustrările ce apar în societate, iar reușita acestor regimuri constau în capacitatea elitelor de a le canaliza, iar discursul reprezintă unul dintre instrumentele cele mai des utilizate în acest scop.

De altfel, prejudecățile, stereotipurile și ura au fost des întâlnite în discursurile politice ale vremii, indiferent dacă vorbim despre accederea la putere a unui partid politic, a unui dictator, sau dacă vorbim despre legitimarea unei intervenții armate sau declanșarea unui război.

Astfel, în ultimii ani elemente instigatoare la ură au fost tot mai des întâlnite în mediul politic național: campania electorală pentru referendumul cu privire la statutul Marii Britanii în Uniunea Europeană, Referendumul privind refugiații din Ungaria din 2 octombrie 2016, campania electorală pentru alegerile parlamentare din România din 2016, etc., precum și în mediul politic internațional: criza refugiaților care a stârnit dezbateri și a permis intrarea pe scenele politice naționale a partidelor populiste, etc.

Campania electorală pentru Alegerile Prezidențiale din Republica Moldova, din 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, nu reprezintă o excepție. Aceasta a conținut din plin elemente ale discursului instigator la ură.

Iată de ce, prezenta analiză vine să evidențieze intensitatea mesajelor instigatoare la ură în mediul politic, atât din România, cât și din Republica Moldova, care nu doar determină apariția unor scindări sociale, dar și promovează acest tip de discurs și de comportament agresiv din partea societății atât în timpul campaniei, cât și după.

---

¹ Lia Pop, Ioan Laza, *Discursul politic și comunicare*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004, pag. 48

I. DEFINIȚII ALE DISCURSULUI INSTIGATOR LA URĂ

Conceptul de discurs instigator la ură este definit prin două trăsături, și anume: lipsa unei definiții unanim acceptate și existența unor surse diverse de definire sau contextualizare a DIU: surse juridice, organizații internaționale, literatura academică din sfera științelor sociale, etc.

Astfel, conform Recomandării 97(20) a Comitetului de Miniștri din cadrul Consiliului Europei, termenul "discurs instigator la ură" trebuie să fie înțeles ca acoperirea tuturor formelor de exprimare care diseminează, incită, promovează și justifică ura rasială, xenofobia, anti-semitismul sau a altor forme de ură bazate pe intoleranță, incluzând: intoleranța exprimată pe naționalismul agresiv sau etnocentrismul, discriminarea și ostilitatea împotriva minorităților, migraților și a persoanelor ce sunt descendenți ai imigranților.² Cu toate că, între discursul instigator la ură și libertatea de exprimare există o limită foarte fină, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, prin Art. 10 prevede că libertatea de expresie este aplicabilă nu doar "informației" sau "ideilor", aceasta sunt în mod favorabil primite sau considerate a fi inofensive sau indiferente, dar și celor care ofensează, șochează sau destabilizează Statul sau orice categorie socială a populației.³

În același timp, în ultimii ani la nivel european se observă o incidență crescândă a discursului instigator la ură inclusiv în mediul online, iar conform Protocolului Adițional la Convenția privind Criminalitatea Informatică, articolul 2.1., "material rasist și xenofob" înseamnă orice material scris, orice imagine sau orice reprezentare a ideilor sau teoriilor, care susține, promovează sau incită la ură, discriminare sau violență, împotriva oricărui individ sau a unui grup de indivizi, bazat pe rasă, culoare, descendența națională sau origini etnice, dacă religia este folosită drept pretext pentru oricare dintre acești factori.

În ceea ce privește definirea Urii cibernetice de Liga Anti-Defăimare, menționăm că aceasta reprezintă "orice care utilizează tehnologii electronice de comunicare pentru răspândirea anti-semitismului, rasismului, bigotismul, extremismul sau mesajele sau informațiile cu caracter terorist. Aceste tehnologii electronice de comunicare includ internetul (spre exemplu site-urile web, rețelele sociale, Web 2.0 utilizatorii care generează conținut, site-uri de date, blog-uri, jocuri online, mesaje instant și e-mail), precum și alte tehnologii computerizate și celulare bazate pe tehnologii informaționale.⁴

În 2015, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI), prin recomandarea nr. 15 privind combaterea discursului instigator la ură adoptată pe 8 decembrie 2015, definește discursul instigator la ură ca fiind "activitate de advocacy, promovare sau incitare a denigrării, ură sau desconsiderare a unei persoane sau a unui grup de persoane, hărțuire, insultă, stereotipuri negative, sigmatizarea sau amenințarea fiecărei persoane sau a mai multor persoane și orice justificare a tuturor formelor de exprimare, bazate pe "rasă", culoare, limbă, religie sau credințe, naționalitate sau origine națională sau etnică, precum și descendența, vârsta, dizabilitatea, sexul, genul, identitate de gen, orientarea sexuală și alte caracteristici sau statut".

---

² Recomandarea nr. (97) 20 Comitetului Miniștrilor către statele membre despre discursul instigator la ură, disponibil la: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf)

³ Factcheet, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Iunie 2016, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

⁴ *Tinerii combat discursul instigator la ură în mediul online, Studiu de cartografiere a a proiectelor împotriva discursului instigator la ură în mediul online*, disponibil la: https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Training_courses/2012_Mapping_projects_against_Hate_Speech.pdf

II. PREVEDERI LEGISLATIVE

II.1. LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ

Republica Moldova

De la independență, Republica Moldova a adoptat și a ratificat mai multe pacte internaționale, convenții și inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului, aliniindu-se astfel principiilor democratice.

Astfel, *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată și proclamată de Rezoluția Adunării Generale ONU 217 A (III) din 10 decembrie 1948, la care Republica Moldova a aderat prin hotărârea Parlamentului nr. 217-XII/28.07.1990, prin articolului 1 se referă la „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile”.

În 1990, Republica Moldova a ratificat, prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII/28.07.1990, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice ce garantează prin Articolul 2 „tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul Statului-parte drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nicio deosebire, în special de rasă, culoare, religie, opiniei politice sau altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă situație”. De asemenea, prin hotărârea menționată a fost ratificat și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale care prin Articolul 2, alin. 2 prevede că „Statele părți la prezentul Pact se angajează să garanteze că drepturile enunțate în el vor fi exercitate fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare”.

Iar, un an mai târziu, prin Hotărârea Parlamentului nr. 707-XII din 10.09.1991, Republica Moldova a aderat la Convenția Internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. De asemenea, în anul 1994, Republica Moldova a aderat la Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, iar în 1997, prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298, este ratificată și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În 2010, Republica Moldova ratifică Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și în 2011, *Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale CERD* a recomandat Republicii Moldova în urma evaluării implementării Convenției Internaționale privind Eliminarea tuturor formelor de Discriminare Rasială, asigurarea punerii în aplicare corectă a dispozițiilor anti-discriminare existente, anchetarea eficientă și asigurarea cercetării penale a instrucțiunilor motivate rasial.

II.2. LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ

II.2.1. Legislația națională a Republicii Moldova

În cazul Republicii Moldova, cadrul legislativ cuprinde anumite prevederi ce vizează elemente ale prejudecății, urii și discriminării.

Astfel, în *Constituția Republicii Moldova*, atât Articolul 1 prevede faptul că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sânt garantate”, cât și în articolele 24-54⁵ în care sunt enumerate drepturile fundamentale ale persoanei, și anume: dreptul la viață și integritate fizică și psihică, libertatea individuală și

---

⁵ Constituția Republicii Moldova, disponibil la: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

siguranța persoanei, dreptul la apărare, dreptul la libera circulație, libertatea opiniei și exprimării, dreptul de vot și de a fi ales, etc.

În același timp, scopul *Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați nr. 5/09.02.2006*, conform articolul 1, este asigurarea exercitării drepturilor lor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex”.⁶

Trebuie să menționăm faptul că, *Legea cu privire la asociațiile obștești nr. 837-XIII/17.05.1996*, reglementează prin articolul 3, pct. 3, participarea cetățenilor la activitatea asociației obștești care ”nu poate servi drept temei pentru limitarea drepturilor” acestora.

Următoarea lege ce vizează egalitatea în drepturi a cetățenilor este *Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor nr. 382/19.07.2001*, care conform Articolului 4, pct. 1, „Statul garantează persoanelor aparținând minorităților naționale la egalitatea în fața legii și la protecție egală în fața legii”, iar conform pct. 2 „orice discriminare din motivul apartenenței la o minoritate națională este interzisă”.⁷

În 2007 odată cu aprobarea legii privind partidele politice, nr. 294/21.12.2007, există prevederea potrivit căreia constituirea și activitatea partidelor politice în baza discriminării pe criterii de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, avere sau origine socială sînt interzise”.⁸ Iar, *Legea privind azilul în Republica Moldova, nr. 270/18.12.2008*, prin articolul 10, stabilește că prevederile legislației naționale se aplică solicitanților de azil și beneficiarilor unei forme de protecție fără discriminare, indiferent de rasă, cetățenie, etnie, limbă, religie, apartenență politică, categorie social, convingeri, sex, orientare sexuală, vîrstă”.⁹

În același an, a fost aprobată *Legea nr. 26 din 22 februarie 2008*, care se aplică prin respectarea principiului nediscriminării, și anume, articolul 4, pct. b, “dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor, indiferent de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere, de origine socială sau de oricare alt criteriu”.¹⁰

De asemenea, conform legii privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr. 200/16.07.2010, articolul 4, pct. 1, străinii aflați legal în Republica Moldova se bucură de aceleași drepturi și libertăți ca și cetățenii Republicii Moldova, garantate de Constituția Republicii Moldova și de alte legi, precum și de drepturile prevăzute în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu excepțiile stabilite de legislația în vigoare”.¹¹

În 2012, au fost adoptate mai multe legi care în momentul intrării lor în vigoare și a bunei lor implementări, ar fi trebuit să contribuie semnificativ la creșterea gradului de toleranță.

Astfel, *Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/25.05.2012* explică conceptele de **discriminare directă** și indirectă, astfel, conform articolul 2, discriminarea directă reprezintă „tratarea unei persoane în baza oricăruia dintre criteriile prohibitive în manieră mai puțin

---

⁶ *Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nr. 5 din 09.02.2006*, disponibil la: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>

⁷ *Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, nr. 382 din 19.07.2001*, disponibil la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312817>

⁸ *Legea privind partidele politice, nr. 294 din 21.12.2007*, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/327053%2520/>

⁹ *Legea privind azilul în Republica Moldova, nr. 270 din 18.12.2008*, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/330978/>

¹⁰ *Legea privind întrunirile, nr. 26 din 22.02.2008*, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/327693/>

¹¹ *Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr. 200 din 16.07.2010*, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/336056/>

favorabilă, decât tratarea altei persoane într-o situație comparabilă”. Iar, **discriminarea indirectă** reprezintă „orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are drept efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza criteriilor stipulate de prezenta lege, în afara de cazul în care acea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluși scop sunt proporționale, adecvate și necesare”.¹²

Iar, *Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dezabilități nr. 60/30.03.2012* prin articolul 8, pct. 6 prevede că „discriminarea persoanelor cu dezabilități constând în orice deosebire excludere, marginalizare, limitare sau preferință, precum și în refuzul de creare a condițiilor favorabile și de adaptare rezonabilă, care conduc la imposibilitatea sau complicarea recunoașterii, îndeplinirii sau folosirii drepturilor civile, politice, economice, sociale sau culturale, este interzisă și se pedepsește conform legislației în vigoare”.¹³

De asemenea, trebuie să menționăm faptul că, atât codul de procedură penală, cât și codul civil și codul penal prevăd anumite aspecte ce țin de egalitatea în fața legii, indiferent de sex, rasă, culoare sau limbă vorbită.

Astfel, conform articolului 9, pct. 1 din *Codul de procedură penală a Republicii Moldova*, "Toți sânt egali în fața legii, a organelor de urmărire penală și a instanței de judecată fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație".¹⁴

În același timp, *Codul Civil al Republicii Moldova*, prin Articolul 23 prevede că "Justiția în pricinile civile se înfăptuiește pe principiul egalității tuturor persoanelor, independent de cetățenie, rasă, naționalitate, origine etnică, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, origine socială, serviciu, domiciliu, loc de naștere, precum și al egalității tuturor organizațiilor, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, subordonare, sediu și de alte circumstanțe".¹⁵

Iar, articolul 5 al Codului Penal al Republicii Moldova, pct. 1 prevede că "Persoanele care au săvârșit infracțiuni sânt egale în fața legii și sânt supuse răspunderii penale fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație".

De asemenea, Codul Penal prevede că motivul de ură socială, națională, rasială sau religioasă se regăsesc în prevederile mai multor articole, și anume: Articolului 77, Circumstanțe agravante, alin. 1 ce prevede circumstanțele agravante la stabilirea pedepsei; Articolul 145, Omorul calificat, alin. 2, omorul săvârșit din anumite motive; Articolul 151, Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății; Articolul 197, Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor și Articolul 222, Profanarea mormintelor și a monumentelor.

Codul electoral prin articolul 47 cu privire la agitația electorală, prevede faptul că „exercițiul acestui drept poate fi supus unor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, ocrotirea sănătății sau protecția moralei, protecția reputației, apărarea drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”¹⁶. Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 30 noiembrie 2016 în mijloacele de informare în masă din Republica

¹² Legea cu privire la asigurarea egalității, nr. 121 din 25.05.2012, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/343361/>

¹³ Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/344149/>

¹⁴ Codul de procedură penală a Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003, disponibil la: <http://lex.justice.md/md/326970/>

¹⁵ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003, disponibil la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=348338>

¹⁶ Codul Electoral al Republicii Moldova nr. 1381 din 21.11.1997, disponibil la <http://lex.justice.md/md/312765/>

Moldova, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 181 din 6 septembrie 2016, interzice atentarea la siguranța persoanei și a bunurilor materiale, incitarea la ură sau discriminare, incitarea la război, ură interetnică sau separatism teritorial, lezarea demnității sau reputației altei persoane, ofensa publică, exprimări verbale, scrise sau nonverbale care nu corespund normelor de conduită general acceptate într-o societate civilizată, inclusiv ale celor etice, etc.

În proiectul viitorului program național de asigurare a egalității de gen în Republica Moldova, pentru anii 2016-2020, se menționează faptul că abilitatea femeilor și promovarea egalității de gen sunt esențiale pentru accelerarea dezvoltării durabile pentru a elimina practicile dăunătoare și sărăcia, inegalitatea și pentru a asigura participarea deplină și efectivă a femeilor în procesele de luare a deciziilor.¹⁷

Astfel, se poate observa faptul că, cadrul legislativ existent nu face trimitere în mod expres către discursul instigator la ură, iar majoritatea legilor importante prevăd articolele cu privire la discriminare și prejudecată. În practică însă, de cele mai multe ori, sunt discutate cazuri ce vizează victimele actelor realizate pe motive de prejudecată și nu neapărat pe motive ce vizează expres ura, în general, sau discursul instigator la ură, în special.

De altfel, aceste prevederi, în realitate sunt aplicate cu deficiențe, întrucât după părerea mai multor lui Xenofon Ulianovschi¹⁸, prevederile legate de prejudecată sunt limitate, iar urmărirea penală este rareori implementată cu succes din cauza obstacolelor administrative grave cu care se confruntă victimele infracțiunilor motivate de prejudecată în a dovedi dauna considerabilă sau gradul necesar de vătămare corporală. De asemenea, consideră că "modul de utilizare a oportunităților actuale existente în legislația penală din Republica Moldova cel mai probabil nu vor asigura succesul în pedepsirea eficientă a infracțiunilor motivate de ură".¹⁹

De asemenea, accesul la justiție ce include și capacitatea nestingherită a victimei de a depune o plângere înaintea autorităților competente, este una limitată pe măsură ce există o tendință de descurajare activă din partea poliției față de victimele infracțiunilor motivate de prejudecată. Mai mult decât atât, potrivit reprezentanților ONG-urilor de specialitate, un număr mare de cazuri motivate de prejudecată nu sunt declarate (*Dosarul nr.1a-1010/14, CAC, Decizia din 20 mai 2014 în privința inculpatului Serjuc Iuri, partea vătămată Belimvire Selimfu*). Chiar dacă, conform articolului 265 din Codul de procedură penală, autoritățile de urmărire penală sunt obligate să înregistreze și să cerceteze toate plângerile, iar obstacolele privind depunerea plângerilor oficiale înaintea organelor competente trebuie să fie eliminate.

Întrucât, victimele actelor realizate pe motive de prejudecată trebuie să sufere o deteriorare a sănătății, să dezvolte tulburări psihiatrice post-traumatice, etc., pentru ca să fie demarată cercetarea penală, specialiștii din domeniu menționează faptul că infracțiunile sau faptele motivate de prejudecată care nu îndeplinesc cerința privind "pragul" necesar de vătămare fizică medie sau gravă, pentru a fi calificate în conformitate cu dreptul penal sunt, uneori, calificate ca acte contravenționale.

---

¹⁷ Proiectul Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova 2016-2020, accesibilă pe următoarea adresă: http://www.particip.gov.md/public/documente/139/ro_3140_anexa1.pdf

¹⁸ Xenofon Ulianovschi este formator în cadrul Institutului Național al Justiției, judecător, Dr. Habilitat în drept.

¹⁹ Anatolie Munteanu (autor), Svetlana Rusu, Dumitru Russu (co-autori), Prezentarea criminalistică a infracțiunilor motivate de ură, Tipografia "Depol Promo" SRL, Chișinău 2016, pag. 45

II.2.2. Legislația națională a României

În România, legislația națională include o serie de prevederi care reglementează, direct sau indirect, discursul instigator la ură.

O privire de ansamblu asupra „principalelor instrumente legale menite să protejeze grupurile vulnerabile de proliferarea discursului instigator la ură în Uniunea Europeană”, la care și România subscrie, se regăsesc în studiul „Discursul instigator la ură în România”²⁰ realizat prin Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC) și coordonat de Daniela Angi, sociolog, cercetător științific în cadrul Departamentului de Științe Politice al Facultății de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, UBB Cluj și Gabriel Bădescu, profesor de științe politice, directorul Centrului pentru Studiul Democrației al Universității Babeș-Bolyai din Cluj.

De asemenea, o trecere în revistă a cadrului legal românesc în această privință a fost realizată de Active Watch și Centrul Romilor pentru Intervenții Sociale și Studii – Romani CRISS, inclusă în „Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România (2014-2015)”²¹

Totodată și Fundația Dezvoltarea Popoarelor a analizat cadrul legal românesc în ceea ce privește discursul instigator la ură, observațiile regăsindu-se incluse în raportul „Contexte, experiențe și răspunsuri la discursul instigator la ură din mediul online: o analiză transfrontalieră comparativă”, cu ale sale Anexe I („Discursul instigator la ură în mediul online în România”, I. Codreanu, FDP) și II („România: studiu național aprofundat. Extras din studiul european cu privire la infracțiunile motivate de ură și discursul instigator la ură desfășurat în cadrul proiectului PRISM”). Raportul a fost elaborat de Olga Jubany și Malin Roiha de la Universitatea din Barcelona, pe baza rapoartelor naționale realizate de partenerii din Franța, Italia, România, Spania și Marea Britanie în cadrul proiectului PRISM – Preventing, Redressing and Inhibiting Hate Speech in New Media, co-finanțat de Programul Drepturi Fundamentale și Cetățenie al Uniunii Europene și coordonat de Asociația ARCI din Italia. Documentul este disponibil în limba engleză pe site-ul proiectului²² și a fost tradus și în limba română, fiind disponibil în format tipărit.

În cele ce urmează vom enumera o serie de prevederi legislative din România, așa cum reies ele din studiile menționate:

Constituția României²³

Art. 4 (2) „România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.”

Art. 6 (1) „Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.”

²⁰ Angi, Daniela (coord.), Gabriel Bădescu (coord.), (2014) *Discursul instigator la ură în România*, disponibil la: http://www.fdsc.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf

²¹ Răileanu, Radu et al. (2015) *Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România (2014-2015)*, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

²² Jubany, Olga și Malin Roiha (2015), *Contexte, experiențe și răspunsuri la discursul instigator la ură din mediul online: o analiză transfrontalieră comparativă*, disponibil la: <http://www.prismproject.eu/wp-content/uploads/2015/11/Backgrounds-Experiences-and-Responses-to-Online-Hate-Speech.pdf>

²³ Constituția României, disponibilă la: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>

Art. 6 (2) „Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.”

Art. 16 (2) „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.”

Art. 20 (2) „Dacă există necondordanțe între pactele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”

Art. 29 (1) „Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.”

Art. 29 (2) „Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.”

Art. 29 (3) „Culte religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.”

Art. 29 (4) „În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjpire religioasă.”

Art. 30 (6) „Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară și nici dreptul la propria imagine.”

Art. 30 (7) „Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violența publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.”

În raportul anual al Active Watch, citat pe pagina anterioară, se menționează la pagina 8 faptul că ECRI a recomandat, în cel de-al treilea raport cu privire la România, modificarea Constituției „în sensul includerii unei prevederi care să restricționeze libertatea de expresie, adunare și asociere în scopul combaterii rasismului”, așa cum este detaliat de ECRI în Recomandarea de Politică Generală nr. 7, privind legislația națională referitoare la combaterea rasismului și discriminării rasiale. Recomandarea este reluată, arată același raport Active Watch, considerându-se că actualele prevederi sunt insuficiente, „fiind nevoie de un semnal mai clar.”

Așa cum se arată în raportul Fundației Dezvoltarea Popoarelor, de asemenea citat pe pagina anterioară, „există unele motive de discriminare care nu sunt menționate în Constituție, cum ar fi handicapul, vârsta sau orientarea sexuală, care sunt în schimb precizate de directiva 2000/78/CE.”

De asemenea, se arată în continuare în Anexa II a aceluiași raport, referitoare la România,²⁴ Constituția României „prevede egalitatea și nediscriminarea în termeni generali, dar prevederile sale nu implică auto-aplicarea, iar legislația ulterioară este necesară pentru punerea în aplicare eficientă a tuturor acestor principii. Aceste principii au fost puse în aplicare în practică de legislația specifică anti-discriminare adoptată în august 2000, prin delegarea Ordonanței Guvernamentale nr. 137/2000 [...] modificată ulterior în 2002, 2003, 2004, 2006 și de trei ori în 2013, în scopul de a spori transpunerea Directivei 2000/43/CE și a Directivei 2000/78/EC.”

Totodată, remarcă autorii aceluiași studiu național aprofundat, „legea introduce un sistem mixt de măsuri corective civile și administrative (contravenționale), care pot fi urmărite fie separat, fie simultan.”

---

²⁴ Vittoria Luda di Cortemiglia (coord.), Lucia Lunardi, Arthur Brocato (2015) *Anexa II. România: Studiu național aprofundat. Extras din studiul european cu privire la infracțiunile motivate de ură și discursului instigator la ură desfășurat în cadrul proiectului PRISM.*

Ordonanța 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare²⁵

OG 137/2000 „a transpus Directiva Consiliului 2000/43/CE cu privire la implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică și Directiva Consiliului 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea tratamentului egal privind ocuparea forței de muncă și condițiile de muncă”, se arată la pagina 9 a Raportului anual al Active Watch citat anterior.

Art. 15 „Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.”

Noul Cod Penal²⁶

În vigoare de la 1 februarie 2014, Noul Cod Penal (Legea 286/2009), actualizat 2017, conține prevederi care au legătură, direct sau indirect, cu discursul instigator la ură.

Art. 369 „Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.”

Față de art. 137 din Codul Penal, remarcă autorii Raportului Anual al Active Watch,²⁷ art. 369 din Noul Cod Penal este „modificat în sensul eliminării enumerării criteriilor discriminatorii, considerându-se că acestea sunt deja reglementate de legea specială (OG 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare)”.

Art. 297 (2) - abuzul în serviciu: „Cu aceeași pedeapsă (închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică, prevăzută la alineatul 1 - n.n.) se sancționează și fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, îngreudește exercitarea unui drept al unei persoane ori creează pentru aceasta o situație de inferioritate pe temei de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, apartenență politică, avere, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA.”

Art. 77 (h) „Următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante: săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boala cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.”

Art. 282 (1) „Fapta funcționarului public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat sau a altei persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres ori tacit al acestuia de a provoca unei persoane suferințe fizice ori psihice:

(d) pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării acestor drepturi.”

²⁵ Ordonanța Guvernamentală 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, disponibilă la: http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act?ida=25684

²⁶ Noul Cod Penal, actualizat 2017, disponibil la: <http://legeaz.net/noul-cod-penal/>

²⁷ Răileanu, Radu et al. (2015), *Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România (2014-2015)*, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf), pag 10.

Art. 381 (1) „Împiedicarea sau tulburarea liberei exercitări a ritualului unui cult religios, care este organizat și funcționează potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.”

Art. 438 (4) „Incitarea la săvârșirea infracțiunii de genocid, comisă în mod direct, în public, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.”

Art. 439 (1) (f) „violul sau agresiunea sexuală, constrângerea la prostituție, sterilizarea forțată sau detenția ilegală a unei femei rămase gravidă în mod forțat, în scopul modificării compoziției etnice a unei populații.”

BUG nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii

Această Ordonanță de urgență, notează autorii raportului anual al Active Watch citat anterior, a suferit modificări în 2013 și 2015 (prin **Legea nr. 217/2015 pentru modificarea și completarea BUG 31/2002**)²⁸, acestea din urmă declanșând dezbateri numeroase în sfera publică.

Autorii raportului arată că „[m]odificarea din 2015 a fost propusă din mai multe motive. În nota de fundamentare pentru proiectul de lege care a adus modificările din 2015, inițiatorii atrag atenția asupra faptului că acele cazuri care au ajuns în fața Parchetului, în temeiul BUG 31/2002, s-au finalizat cu închiderea dosarului. Inițiatorii modificării BUG 31/2002 subliniază că majoritatea dosarelor au fost închise pe baza interpretărilor legii care fac referire la Holocaust. Interpretarea sintagmei „Holocaustul pe teritoriul României” s-a făcut, conform inițiatorilor legii, prin exploatarea faptului că teritoriile actuale ale României „nu corespund cu cele administrate în acea perioadă de guvernele istorice”²⁹. Al doilea motiv pentru inițierea legii de modificare a fost faptul că varianta anterioară a ordonanței nu se referea și la Mișcarea Legionară, ci doar la fascism, rasism, xenofobie și la persoanele vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii.”³⁰

Art. 1 „Pentru prevenirea și combaterea incitării la ură națională, rasială sau religioasă, la discriminare și la săvârșirea de infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, prezenta ordonanță de urgență reglementează interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război.”

Art. 5 „Fapta persoanei de a promova, în public, cultul persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, precum și fapta de a promova, în public, idei, concepții sau doctrine fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe, în sensul art. 2 lit. a), se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea unor drepturi.”

---

²⁸ Legea nr. 217/2015 pentru modificarea și completarea BUG nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob, disponibilă la: <http://lege5.ro/Gratuit/g4ztmnjxga/legea-nr-217-2015-pentru-modificarea-si-completarea-ordonantei-de-urgenta-a-guvernului-nr-31-2002-privind-interzicerea-organizatiilor-si-simbolurilor-cu-caracter-fascist-rasist-sau-xenofob-si-a-promov>

²⁹ Expunere de motive, apud. Răileanu Radu et al (2015), *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, pag. 11, disponibilă la: <http://www.cdep.ro/proiecte/2014/100/90/3/em288.pdf>

³⁰ Răileanu, Radu et al. (2015), *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, pag. 11, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

Mai multe detalii referitoare la argumentele utilizate de inițiatorii legii și de propunerile de lege se regăsesc în analiza efectuată de Active Watch în raportul anual citat.

Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive³¹

Art. 36 (1) „Utilizarea în arena sportivă a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe, răspândirea ori deținerea, în vederea răspândirii, de asemenea simboluri în arena sportivă constituie infracțiune și se pedepsește potrivit art. 4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii.”

(3) „Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unei infracțiuni contra păcii și omenirii sau promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe prin propagandă, săvârșită prin orice mijloace în incinta arenei sportive, constituie infracțiune și se pedepsește potrivit art. 5 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 31/2002.”

Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice³²

Art. 9 „Sunt interzise adunările publice prin care se urmărește:

a) propagarea ideilor totalitare de natură fascistă, comunistă, rasistă, șovină sau ale oricăror organizații terorist-diversioniste, defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la ură națională sau religioasă, incitarea la discriminare, la violență publică și la manifestări obscene, contrare bunelor moravuri.”

Legea 504/2002 a audiovizualului, cu modificări și completări din 2014³³

Art. 29 (1) „Comunicările comerciale audiovizuale difuzate de furnizorii de servicii media audiovizuale trebuie să respecte următoarele condiții:

d) să nu includă nicio formă de discriminare pe motiv de rasă, etnie, naționalitate, religie, credință, handicap, vârstă, sex sau orientare sexuală;

e) să nu aducă ofensă convingerilor religioase sau politice ale telespectatorilor și radioascultătorilor;”

Art. 40 „Este interzisă difuzarea de programe care conțin orice formă de incitare la ură pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex sau orientare sexuală.”

Art. 75 (1) „În cazul unui serviciu media audiovizual la cerere provenind din statele membre ale Uniunii Europene, Consiliul poate restrânge temporar dreptul de liberă retransmisie dacă o astfel de măsură este necesară pentru unul dintre motivele următoare:

a) ordine publică, în special prevenirea, investigarea, depistarea și urmărirea infracțiunilor, inclusiv protecția minorilor și lupta împotriva incitării la ură pe motiv de rasă, sex, religie sau naționalitate și împotriva încălcării demnității umane privind persoane fizice;”

Art. 95 „Consiliul poate decide retragerea licenței audiovizuale sau a dreptului de furnizare a serviciului media audiovizual la cerere, în cazul săvârșirii repetate de către furnizorul de servicii media a uneia dintre următoarele fapte:

a) incitarea publicului la ură națională, rasială sau religioasă;”

---

³¹ Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive, disponibilă la:

http://www.dreptonline.ro/legislatie/lege_prevenire_violenta_competitii_sportive_4_2008.php

³² Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, actualizată 2016, disponibilă la:

<http://www.politialocala.sibiu.ro/images/uploads/documente/L60-1991.pdf>

³³ Legea nr. 504/2002 cu modificări și completări din 2014, disponibilă la:

www.cna.ro/IMG/pdf/LEGEA_AUDIOVIZUALULUI_CU_MODIFICARI_SI_COMPLETARI_DIN_2014.pdf

Codul Muncii din România, actualizat 2016³⁴

Art. 5 (2) „Orice discriminare directă sau indirectă față de un salariat, bazată pe criteriile de sex, orientare sexuală, caracteristici genetice, vârstă, apartenență națională, rasă, culoare, etnie, religie, opțiune politică, origine socială, handicap, situație sau responsabilitate familială, apartenență ori activitate sindicală, este interzisă.”

Legea 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați³⁵

Art 30 (1) „Angajații au dreptul ca, în cazul în care se consideră discriminați pe baza criteriului de sex, să formuleze sesizări/reclamații către angajator sau împotriva lui, dacă acesta este direct implicat, și să solicite sprijinul organizației sindicale sau al reprezentanților salariaților din unitate pentru rezolvarea situației la locul de muncă.”

Autorii „Raportului anual...” al Active Watch citat includ³⁶ în analiza lor și inițiativa legislativă a deputatului Bogdan Diaconu, de a schimba denumirea romilor din „rom” în „țigan”, precum și inițiativa legislativă a deputatului Liviu Dragnea privind promovarea demnității umane. Legea 208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente³⁷

Art. 65 (5) “În Campania electorală se interzice folosirea mesajelor sau sloganurilor cu caracter discriminatoriu ori a mesajelor de incitare la ură și toleranță. În sensul prezentei legi, prin discurs care instigă la ură și la discriminare se înțelege atât discursul, cât și mesajele de propagandă electoral care incită, promovează ori justifică ura rasială, xenophobia, antisemitismul, alte forme de ură bazate pe intoleranță sau orice altă formă de discriminare.

(6) În Campania electorală sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de defăimare și învrăjpire religioasă ori etnică, precum și ofensa public adusă simbolurilor religioase.”

---

³⁴ Codul Muncii din România, actualizat 2016, disponibil la: http://www.avocat-dreptul-muncii.eu/codul_muncii_2017.php#1

³⁵ Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată 2013, disponibilă la: http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_egalitatii_sanse_femei.php

³⁶ Răileanu, Radu et al. (2015), *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, pag. 13-15, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

³⁷ Legea 208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente, disponibilă la: <http://www.roaep.ro/legislatie/wp-content/uploads/2015/12/Lege-nr.-208-2015-actualizare-22-11-2015.pdf>

III. ELEMENTE ALE RETORICII DISCURSULUI POLITIC

Legitimitatea puterii "presupune o «știință»"³⁸, iar "această «știință» este un text ascuns, în sensul că nu este accesibil decât prin intermediul interpreților autorizați; în măsura în care șefii (conducătorilor) își arogă privilegiul de a vorbi în numele acestui text și sunt recunoscuți de către supuși, ei devin sursa legitimării"³⁹. Trebuie să facem distincția dintre legitimitate și legalitate: astfel, prima se referă la relația sa cu sistemul de drept, iar cea de a doua se referă la relația sa cu norma juridică, deci, "a legitima echivalează cu o punere în conformitate a puterii cu dreptul («are dreptul») și nu cu legea. Însă, odată îndreptățită puterea, ea devine formală, adică legală și oficială. Din acest moment ea nu mai este constrânsă să ofere explicații asupra «dreptului său legal de a domina» întrucât «are autoritate»"⁴⁰. Iată de ce, se consideră că "legitimitatea nu este un principiu, ci o credință instituționalizată. Un ritual cotidian al puterii și o tehnică seculară a în-dreptării celui care guvernează"⁴¹ sau "o adevărată calitate a calităților reale (ori atribuite) ale guvernanților (sau a celor ce-și propun să guverneze) și consimțământul tacit (sau explicit) al celor guvernați"⁴².

Legitimitatea "este indisolubilă legată de apariția statului, de scindarea societății în conducători și conduși"⁴³. Astfel, trebuie să menționăm diferența dintre societățile cu putere politică neocercitivă sau "societățile fără istorie" și societățile cu putere politică coercitivă sau "societățile istorice". În societățile fără stat "puterea nu va aparține, prin urmare, șefului, ci corpului social, care acționează pentru menținerea propriei unități, pentru împiedicarea apariției inegalităților ce deschid câmp liber dorinței de putere, dominației și servituții. Societatea veghează pentru a nu lăsa ca gustul prestigiului să se transforme în gustul puterii"⁴⁴. Aceste societăți au scopul de a împiedica apariția puterii politice coercitive sau a monopolizării de către un individ sau un grup de indivizi a relațiilor politice. Iată de ce, se consideră că "societățile arhaice se încadrează în tipul de societăți în care «puterea politică tinde spre zero» (câmpul prepolitic), deoarece [...] puterea se realizează printr-o relație socială caracteristică: comandament – ascultare"⁴⁵.

Considerându-se că problema legitimității aparține postmodernismului, unii autori afirmă că relația dintre putere și discursul politic este dată de universalitatea actului de legitimare și temeiul discursiv al legitimării. Astfel, "universalitatea actului de legitimare (adică prezența imperativă a legitimării în spații cognitive dintre cele mai diferite) este dată de faptul că, în viziunea postmodernistă cel puțin, nimic nu poate fi acceptat fără un temei în nici un domeniu al cunoașterii"⁴⁶. Iată de ce, mecanismul legitimării, după părerea postmoderniștilor, este unul de natură discursivă, iar, "vorbirea, în sens de rostire a discursului, în societățile cu stat este dreptul puterii (de unde și obligația legitimării), pe când în societățile fără stat este datoria puterii"⁴⁷.

Diferența dintre drept și obligație, determină apariția nevoii de legitimare a puterii, și în mod inevitabil și a diferenței de status social. Există mai multe *tipuri de legitimitate*, și anume: *legitimitatea tehnocratică*, aceasta este proprie celor care fac din politică o meserie și o artă de

---

³⁸ Bogdan Ștefanachi, *Legitimarea puterii politice*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2001, pag. 22

³⁹ Idem, pag. 23

⁴⁰ Gheorghe Teodorescu, *Putere, autoritate și comunicare politică*, Editura Nemira, București, 2000, pag. 160

⁴¹ Gheorghe Teodorescu, op.cit., pag. 161

⁴² Idem, pag. 186

⁴³ Idem, pag. 8

⁴⁴ Pierre Clastres, *Societatea contra statului*, Editura Ararar, București, 1995 apud Bogdan Ștefanachi, op. cit., pag. 12

⁴⁵ Bogdan Ștefanachi, op. cit., pag. 13

⁴⁶ Constantin Sălăvăstru, *Discursul puterii*, Editura Institutul European, Iași, 1999., pag. 36

⁴⁷ Bogdan Ștefanachi, op. cit., pag. 14

a lua decizii în baza competențelor de care dispun; *legitimitatea ontologică* se remarcă prin conformitatea puterii față de adevăr; *legitimitatea democratică* se află într-o relație de intercondiționalitate cu legitimitatea ontologică, cea din urmă reprezintă o garanție a libertății, adică a legitimității democratice; *legitimitatea charismatică* este asigurată de criteriile estetice, de notorietate, prestigiul, harul etc.; *legitimitatea legală* reprezintă sistemul de reguli și norme și *legitimitatea tradițională* dată de tradiție, obiceiuri și cutume.

Obiectul legitimării este *puterea*, iar atunci când aceasta se manifestă ca o relație socială întemeiată pe drept, ea ia forma conducere-ascultare. Iar atunci când puterea acționează arbitrar, având temelia preponderent pe forță, ea se prezintă sub forma: dominație-supunere. Altfel spus, puterea exercitată prin "constrângere pură are la bază absența oricărei cereri de aprobare, întemeindu-se pe frică, pe groaza supușilor. [...] puterea fondată pe consimțământul general pleacă de la recunoașterea legitimității conducătorilor de către cei conduși, de la recunoașterea dreptului conducătorilor de a pretinde la ascultare"⁴⁸.

Important este faptul că, legitimitatea puterii nu poate fi considerată definitiv stabilă, "ea trebuie întreținută și reînnoită în mod constant prin procesul de legitimare"⁴⁹. Căci, indiferent dacă puterea este legitimă sau nelegitimă, "nevoia legitimității este resimțită până în ultimile ei consecințe"⁵⁰. În cadrul procesului de legitimare un rol esențial îl are și opinia publică, care este: "a) prelingerea opiniilor de la nivelul elitelor; b) fierberea opiniilor la nivelul mișcărilor de masă și urcarea lor precum bulele de aer și c) identificarea grupului de referință în ordinea prezentării lor"⁵¹. Astfel, vorbim despre mai multe "bazine" din care izvorăște opinia publică: «bazinul» din vârf constă din elitele economice și sociale; «bazinul» elitelor" politice și guvernamentale; «bazinul» mass-media; «bazinul» liderilor de opinie și «bazinul» marelui public. Faptul că aceasta se "naște" de sus în jos, "relația de putere este o relație de inegalitate absolută, tocmai pentru că ea se exercită de la nivelul («bazinul») elitelor către cel al marelui public"⁵². Iar, dintre toate acestea, un rol determinant îl are «bazinul mass-media», "ce capătă adesea caracteristicile agentului de legitimare"⁵³, chiar dacă, unii specialiști, în special cei din școala americană de comunicare, au stabilit că "efectul unei comunicări directe prin intermediul mass-media este foarte slab în influențarea atitudinilor"⁵⁴. Însă, trebuie să menționăm că oamenii reacționează în mod diferit când sunt expuși la mass-media, întrucât există diferite nivele de educație, diferite obiceiuri sociale și caracteristici sociale.

Puterea "există întotdeauna în interacțiune, fiind o relație între doi actori sau între sisteme de atitudini, opinii și comportamente"⁵⁵. Aceasta nu este cedată în mod voluntar și de bunăvoie de către nimeni, întrucât "puterea are posibilitatea de a influența - prin mecanismele de care dispune - toate componentele structurale ale colectivității"⁵⁶. În acest mod, perpetuarea puterii este asigurată pentru că în caz contrar "lipsa de legitimare atrage după sine, întotdeauna, reacția de contestare"⁵⁷.

---

⁴⁸ Idem, pag. 16

⁴⁹ Idem, pag. 18

⁵⁰ Constantin Sălăvăstru, *op. cit.*, pag. 38

⁵¹ G. Sartori, *Teoria democrației reinterpretată*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 104 apud Bogdan Ștefanachi, *op. cit.*, pag. 21

⁵² Bogdan Ștefanachi, *op. cit.*, pag. 22

⁵³ Idem, pag. 23

⁵⁴ Andrei Stoicu, *Comunicarea politică. Cum se vând idei și oameni*, Editura Humanitas - Libra, București, 2000, pag. 20

⁵⁵ George Poede, *Dominație și putere în gândirea lui Max Weber*, Editura tipo Moldova, Iași, 2002, pag. 58

⁵⁶ Gheorghe Teodorescu, *op. cit.*, pp. 34-35

⁵⁷ Idem, pag. 39

În cazul lipsei legitimității, trebuie să menționăm că, există mai multe mecanisme de schimbare a puterii (mecanisme democratice), ce pot asigura o nouă legitimitate puterii: referendum, alegeri anticipate, vot de încredere, moțiuni de cenzură etc. Însă, "uneori, mecanismul se dovedește a nu fi suficient de relevant sau a-și pierde din relevanță pe parcursul manifestării puterii: trebuie să existe în permanență și conștiința psihologică a menținerii legitimității puterii"⁵⁸.

"Nu există o altă cale mai eficientă de a intra în legătură cu aceia care pot să acorde legitimitatea accesului la putere decât discursul sub diversitatea formelor sale de manifestare"⁵⁹. Astfel, discursul politic, prin formele sale de manifestare (doctrină politică, propagandă politică, ideologia politică) "legitimează cunoașterea politică, și prin aceasta, puterea politică"⁶⁰, căci "orice discurs al puterii implică în mod inevitabil o formă oarecare de legitimitate"⁶¹. După Constantin Sălăvăștru putem vorbi despre mai multe tipuri de discurs politic, și anume: *discursul doctrinar*, care legitimează temeiul accesului la puterea politică; *discursul propagandistic* legitimează raționalitatea accesului la puterea politică; *discursul publicitar* legitimează mijlocul prin care se accede la puterea politică și *discursul ideologic* legitimează destinatarul care va beneficia de accesul la puterea politică. Diversitatea discursului politic poate fi explicată prin faptul că "nici o idee politică nu poate conveni întregii populații, așa cum nici un om politic nu se poate bucura de o popularitate unanimă"⁶². Importanța și rolul discursului politic sunt incontestabile. Iată de ce trebuie analizată și legitimarea puterii prin discursul politic, ca un element-cheie într-un stat democratic: "[...] metaforic vorbind, din pricina discursului filosofic n-a murit nimeni, din pricina discursului politic s-au năruit destine, s-au curmat speranțe, au dispărut comunități întregi!"⁶³.

Dacă legitimitatea presupune o știință, iar această știință este un "text ascuns", în discurs acesta este un text politic prin caracterul politic al mai multor părți. Caracterul politic *al pretextului*, de la care pornește discursul. Caracterul politic *al contextului*, care este evident și transparent politic ("«rolul selectiv al contextului situațional, rol care constă în a determina alegerea uneia sau a alteia dintre semnificațiile sau nuanțele semnificative ale unei cuvânt»"⁶⁴). Și caracterul politic *al subtextului* care transmite sensuri tuturor receptorilor, pe ierarhii.

Iată de ce, se afirmă că discursul politic "este generat de viața politică și, la rândul lui, definește și construiește viața politică"⁶⁵, îndeplinind astfel, mai multe *funcții*, printre care putem menționa: *funcția mobilizatoare* (mobilizează în mod direct publicul); *funcția de legitimare* (legitimează viziunile, politicile publice ale formațiunii politice); *funcția de constituire a unei baze pentru consens* (consensul fiind necesar pentru aplicarea acelor politici și pentru transformarea viziunilor în misiuni și acțiuni asumate de o parte largă din public); *funcția de structurare* (a atitudinilor și valorilor față de ființa sa colectivă); *funcția de indicator* (indicator al nivelului culturii politice, al tipului de regim și chiar al tipului de democrație) etc.

În trecut, arta oratorică era cea mai importantă calitate pentru un cetățean al Atenei, deoarece, în democrația ateniană, singurul mijloc de a te impune în viața politică a cetății era convingerea ateniienilor; astfel, "puterea politică este rezultatul acestui act de convingere prin cuvânt, iar deciziile politice erau consecința puterii de convingere printr-un discurs bine articulat"⁶⁶.

---

⁵⁸ Idem, pag. 42

⁵⁹ Constantin Sălăvăștru, *op. cit.*, pag. 43

⁶⁰ Idem, pag. 37

⁶¹ Gheorghe Teodorescu, *op. cit.*, pag. 159

⁶² Andrei Stoicu, *op. cit.*, pag. 19

⁶³ Constantin Sălăvăștru, *op. cit.*, pag. 21

⁶⁴ Salma-Cazacu, T., *Psiholingvistica, o știință a comunicării*, București, Editura All, 1999, p. 700 apud Odette Arhip, *op. cit.*, pag. 49

⁶⁵ Lia Pop, Ioan Laza, *Discursul politic și comunicare*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004, pag. 139

⁶⁶ Constantin Sălăvăștru, *op. cit.*, pag. 47

Astăzi, se consideră că "faptele" nu comandă votul, adică mecanismul prin care este acordată legitimitatea, ci "numai cunoașterea faptelor determină această legitimitate. Iar cunoașterea faptelor e rezultatul diversificării actelor discursive prin care aducem la cunoștință publicului o anumită realitate"⁶⁷. În aceste condiții, trebuie să menționăm mecanismele prin care este asigurată legitimitatea deținerii sau aspirației la putere: *schematizarea discursivă*, care are rolul de a propune auditoriului o imagine sumară cu privire la o anumită temă, cu "intenția de a-l convinge să adere la această imagine și, în consecință, la apărarea și perpetuarea ei"⁶⁸. Această schematizare încearcă obținerea unei legitimări pe următoarele direcții: *o legitimitate cognitivă* a aspirațiilor celui care propune schematizarea discursivă; *o legitimitate ideologică*-auditoriul trebuie să vadă dacă doctrina ai cărei reprezentanți reclamă legitimitatea puterii corespunde intereselor, aspirațiilor și sentimentelor proprii, deoarece decizia lui este în concordanță cu respectivele interese și *o legitimitate pragmatică*. Orice tip de legitimare nu ar fi în joc, aceasta ține de *înțelegere, convingere și acțiune*, iată de ce, convingerea nu este posibilă fără înțelegere "dar dacă ești convins, atunci, în virtutea acestui fapt, trebuie să acționezi"⁶⁹. Iar, "anularea înțelegerii înseamnă imposibilitatea convingerii interlocutorului. Or, aceasta din urmă, după cum am arătat, este condiția suficientă și condiția necesară pentru acordarea legitimității puterii politice"⁷⁰.

Alte mecanisme sunt *coerența internă a discursului politic*, care determină relații de determinare dintre fenomenele puse în evidență prin discursul politic sau dintre diverse situații, și *forma discursului politic*: organizarea discursului (forma monogală, forma dialogală), tipuri de argumente invocate (fapte, valori, presupoziii) și expresivitatea discursului (utilizarea procedurilor retorice, a figurilor de stil etc.).

De altfel, putem aminti și elementele care pot legitima oratorul (viitor conducător): *comportamentul moral* (necesitatea existenței unei relații de continuitate între ținuta și actele omului politic, pe de o parte, și ideile pe care le transmite în public, pe de altă parte); *competența* (de cele mai multe ori este utilizată de către personalitățile care mizează pe nivelul înalt al pregătirii profesionale într-un domeniu, putând să reprezinte "o sursă de încredere pentru guvernați în ceea ce privește buna și eficienta administrare a intereselor lor"⁷¹); *charisma* "este un dar cu aspect providențial de care beneficiază doar personalitățile politice excepționale"⁷². Legitimitatea acțiunii conducătorului charismatic este rezultatul amestecului dintre legitimitatea democratică și cea ontologică, însă de menționat este faptul că "harul omului politic contemporan datorează imens acțiunii mass-media"⁷³. *Șarmul personal* reprezintă o variantă materială a charismei de care poate beneficia omul politic: aspectul fizic, timbrul vocal, stilul de vorbire, stilul de vestimentație"⁷⁴. Un alt element important este *capacitatea de garantare a existenței celor guvernați*, iar aici este vorba de supravețuirea fizică a comunității (resursele de hrană și securitate). *Capacitatea de reprezentare și identificare colectivă* – aceasta face apel la diverse forme de legitimitate care pun în evidență identificarea personalității politice cu interesele vitale ale societății în dublu sens: a) ca manifestare reală, concretă și eficientă și b) ca legătură profundă, inefabilă și greu de descris în termeni raționali. Iar, ultimul element este reprezentat de ideile și programul politic (axa ideologică).

---

⁶⁷ Idem, pag. 48

⁶⁸ Idem, pag. 49

⁶⁹ Idem, pag. 56

⁷⁰ Idem, pag. 59

⁷¹ Gheorghe Teodorescu, *op. cit.*, pag. 190

⁷² Ibidem

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Ibidem

Discursul politic evoluează și trebuie să evolueze, să fie flexibil și să răspundă la așteptările publicului, căci, un "răspuns corect poate seduce un alegător, dar un răspuns sincer prea tranșant și în dezacord cu așteptările cetățeanului poate dezamăgi un potențial alegător"⁷⁵. Deși, în definitiv "«orice popor nu este nimic altceva decât ceea ce natura guvernării sale l-a făcut să devină»"⁷⁶. Pentru că, în politică utilizarea forței este un indicator pentru slăbiciunea sistemului/regimului politic, "dialogul (ca formă specifică a discursului politic) înseamnă un schimb competitiv de simboluri, prin care se împart valori și se ajunge la un mod de coexistență"⁷⁷. Astfel, politica devine o "alocare autoritară de valori"⁷⁸. Iată de ce discursul politic "nu trebuie neapărat să explicitizeze legitimitatea democratică ci, mai ales, să fondeze o legitimitate ideologică a puterii democratice"⁷⁹. Întotdeauna, în situații de criză, politicul deține rolul determinant, fiind obligat să se impună economicului și socialului pe motivul "că voința politică este singura îndreptățită să ia decizii cruciale în numele legitimității ideologice pe care și-o asumă"⁸⁰. Astfel, discursul politic este constitutiv politicului (având la bază reprezentările politice prin care indivizii și grupurile se recunosc, se disting, își orientează strategiile și conduitele) și rezultă din încrușișarea discursurilor; deci o "«enuțare polifonică ce răzbate cu mult dincolo de destinatarii direcți». El este prin urmare un interdiscurs"⁸¹ și având ca esență – "lupta": "confruntarea, se exprimă în faptul că forma prototipică a discursului politic este dezbateră"⁸².

---

⁷⁵ Andrei Stoicu, *op. cit.*, pag. 58

⁷⁶ Jean Jaque Rousseau apud Gheorghe Teodorescu, *op. cit.*, pag. 180

⁷⁷ Bogdan Ștefanachi, *op. cit.*, pag. 81

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Gheorghe Teodorescu, *op. cit.*, pag. 180

⁸⁰ Idem, pag. 182

⁸¹ Delia Magna, *Repere în analiza discursului politic*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2004, pag. 63

⁸² Idem, pag. 64

IV. DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ ÎN POLITICĂ

IV.1. Alegerile Prezidențiale din 30 octombrie 2016 din Republica Moldova

În anul 2000, Parlamentul RM a revizuit Constituția, modificând articolul 78, și oferă dreptul Parlamentului de a alege Președintele țării cu 3/5 din numărul total de deputați, privând cetățenii RM de acest drept.

În anul 2016, în baza Hotărârii nr. 7/04.03.2016, Curtea Constituțională a Republicii Moldova declară necunostituționale prevederile privind procedura de alegere a Președintelui, iar astfel, Președintele RM urma să fie ales de către cetățeni prin vot direct. În consecință, pe 30 noiembrie 2016, în Republica Moldova, sunt organizate alegerile pentru funcția de Președinte, iar în vederea informării publicului, au fost organizate dezbateri electorale atât TV, cât și radio.

Pentru această analiză au fost urmărite dezbaterile electorale organizate la trei posturi TV, și anume: TV 7, Pro TV și Instituția Publică Națională a Audiovizualului Companiei Teleradio Moldova. Dintre acestea, IPNA Moldova 1 este un post TV cu acoperire națională, Postul TV 7 este postul TV care din octombrie 2016, este difuzat în sistemul digital terestru cu acoperire națională, iar postul Pro TV este postul TV cu transmisie prin cablu.

De asemenea, s-a ținut cont de declarațiile publice făcute de diverși actori din mediul politic și religios cu tente electorale, care au marcat societatea.

Trebuie să menționăm faptul că, dezbaterile electorale s-au organizat în baza Regulamentului CEC nr. 181 din 6 septembrie 2016, cu privire la reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova, care prin punctul 48⁸³ prevede interzicerea în cadrul timpilor de antenă pentru dezbateri atentarea la siguranța persoanei și a bunurilor materiale, incitarea la ură sau discriminare, incitarea la război, ură interetnică sau separatism teritorial, lezarea demnității sau reputației altei persoane, ofensa publică, exprimări verbale, scrise sau nonverbale care nu corespund normelor de conduită general acceptate într-o societate civilizată, inclusiv ale celor etice, etc.

În același timp, conform Regulamentului CEC, prin punctul 49⁸⁴, moderatorii emisiunilor de dezbateri au avut obligația de a fi imparțiali, să asigure echilibrul în luările de cuvânt, să formuleze întrebările clar, evitând abordarea tendențioasă sau părtinitoare; să intervină inclusiv prin închiderea microfonului, dacă invitații ar fi încălcat prevederile legislației în vigoare și ale regulamentulului menționat, etc.

Dezbaterile electorale de la postul de televiziune TV 7

La postul de televiziune TV 7, au fost organizate 5 dezbateri electorale, 4 în contextul primului tur de scrutin, iar a cincea dezbateri în contextul celui de-al doilea tur. În cadrul primelor patru dezbateri au participat 6 candidați la funcția de președinte (Dumitru Ciubașenco, Partidul Nostru, Maia Laguta, candidat independent, Silvia Radu, candidat independent, Maia Sandu, Partidul Acțiune și Solidaritate, Valeriu Ghilețchi, candidat independent, și Ana Guțu, Partidul Dreapta), 2 reprezentanți ai candidaților (Vlad Batrîncea, reprezentantul candidatului Partidului Socialiștilor din Republica Moldova, Igor Dodon, și Valeriu Munteanu, reprezentantul candidatului Partidului Liberal, Mihai Ghimpu). În același timp, în alte două dezbateri au lipsit 4

---

⁸³ Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 30 noiembrie 2016 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 181 din 6 septembrie 2016, accesibilă la următoarea adresă: http://www.cec.md/files/files/Legi/tabel_regulamente/Regulament%20reflectare%20alegeri%20preziden%C8%9Biale.pdf

⁸⁴Ibidem

candidați (Iurie Leancă, Partidul Popular European, Marian Lupu, Partidul Democrat din Moldova, Andrei Năstase, Partidul Dreptate și Adevăr care s-a retras din cursa electorală și Inna Popenco, Partidul Politic Ravnopravie, retrasă din cursa electorală în urma deciziei Curții Supreme de Justiție) din 6 invitați (au fost prezente Silvia Radu, candidat independent și Maia Sandu, Partidul Acțiune și Solidaritate).

În cadrul dezbaterii organizată în contextul celui de al doilea tur de scrutin, au participat ambii candidați rămași în cursa electorală, Maia Sandu și Igor Dodon.

Aceste dezbateri au atras atenția asupra mai multor declarații cu elemente de instigare la ură, dar și defăimare, atât din partea candidaților participanți la dezbateri, cât și din partea asistentului moderatorului dezbaterii, dl. Andrei Popov, persoana desemnată de către echipa TV 7 pentru a adresa întrebări personalizate candidaților.

În acest mod, trebuie să menționăm următoarele declarații din cadrul a 3 dezbateri din cele 5 organizate:

1. Dezbateri electorală din 17 octombrie 2016⁸⁵

Dumitru Ciubașenco (min. 34:36): **"Maia Sandu este creatura Statelor Unite"**

Această declarație reprezintă o formă de violență culturală, întrucât în anumite societăți anumite cuvinte au o anumită încărcătură și semnificație, iar în respectiva declarație, expresia folosită este o formă de denigrare; totodată trimiterea la calificativul "creatură" induce ideea a ceva hidos (vilification).

Vlad Batrîncea (min. 47:26): **"În timp ce doamna Maia Sandu își făcea unghiile la ședințele Guvernului, [...] noi protestăm sub pereții băncii"**.

Mesajul utilizează un limbaj sexist, prin trimiterea către o ocupație considerată a fi feminină, urmată și de limitarea capacităților contra candidatei prin utilizarea în contradicție a pronumelui "ea" și "noi", care induce ideea de forță, unitate și grup în detrimentul singularului "eu". De asemenea, declarația nu a fost însoțită de dovezi clare cu privire la activitatea contra candidatului în momentul acțiunii descrise de către reprezentantul candidatului PSRM, Igor Dodon.

2. Dezbateri electorală din 18 octombrie 2016⁸⁶

În cadrul dezbaterii, minutul 37:39, a fost observată o lipsă de imparțialitate și obiectivitate a asistentului moderatorului dezbaterii. Aceasta s-a manifestat prin mutarea schimbului de replici dintre acesta și reprezentantul candidatului Mihai Ghimpu (din partea Partidului Liberal), Valeriu Munteanu, de la "lupta" pentru interes și poziție către una de "nevoi", care de obicei pentru public este una inconștientă. Altfel spus, replicile cu privire la autodeterminarea cetățenilor și corectitudinea reprezentantului PL au fost inițial utilizate pentru stabilirea pozițiilor dintre V. Munteanu și A. Popov, transferate către interes, și anume "identitatea".

Menționăm însă că, acest schimb de replici nu reprezintă un discurs instigator la ură, ci mai curând o încălcare a punctului 49 din regulamentul CEC, sus menționat.

---

⁸⁵ Dezbateri electorală de la postul de televiziunea, TV 7, cu participarea candidaților Dumitru Ciubașenco și Valeriu Ghilețchi, precum și a reprezentatului candidatului Igor Dodon, Vlad Batrîncea, accesibilă pe adresa următoare <http://tv7.md/ro/dezbateri-electorale-2016/dezbateri-electorale-17-10.16/>

⁸⁶ Dezbateri electorală de la postul de televiziunea, TV 7, cu participarea candidaților Maia Laguta și Ana Guțu, precum și a reprezentatului candidatului Mihai Ghimpu, Valeriu Munteanu, accesibilă pe adresa următoare <http://tv7.md/ro/dezbateri-electorale-2016/dezbateri-electorale-18-10.16/>

3. Dezbaterile electorale din 7 noiembrie 2016⁸⁷

Adresarea întrebării, **"De unde s-a luat Maia Sandu? Doamna Sandu de unde dvs. în 2012?"** de către moderator (min. 10:52), indiferent dacă aceasta este inspirată din limbajul uzual sau nu, reprezintă o formă de defăimare a unui candidat, în special atunci când aceasta este realizată în comparație cu contra candidatul.

Menționăm că acest aspect reprezintă o încălcare a punctului 49 din Regulamentul CEC care crează însă contextul favorabil pentru ca întreaga dezbateri să nu se desfășoare în termeni optimi și calitativi.

Întrebarea sexistă adresată de către moderator candidatei Maia Sandu (min. 23:49) **"Ați avut un bărbat pe care să-l iubiți?"**, însoțită de replica oferită de contra candidatul, Igor Dodon, **"și a minorităților sexuale"**, în contextul răspunsului Maiei Sandu, de a reveni la o dezbateri despre rolul de Președinte al Republicii Moldova, cu precizarea că ea va fi Președintele tuturor categoriilor de cetățeni, reprezintă o tentativă de defăimare, dar și o instigare la ură, într-o formă ironică și subtilă împotriva minorităților sexuale.

La minutul 1:21:19, moderatorul dezbaterii și-a făcut semnul crucii în fața unuia dintre candidați în vederea convingerii acestuia, în contextul în care mai devreme celălalt candidat a fost învinuit de închiderea bisericilor. Acest tip de limbaj non-verbal nu poate fi utilizat în contextul unor dezbateri electorale, și îndeosebi atunci când biserica este separată de stat, implicat de politică, iar unii reprezentanți ai bisericii ortodoxe făcuseră declarații în favoarea primului candidat.

Dezbaterile electorale de la postul de televiziune Moldova 1

Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania Teleradio Moldova a organizat în parteneriat cu Asociația Obștească "Promo-LEX" 9 dezbateri electorale în cadrul cărora au participat atât candidați, cât și reprezentanții acestora, și anume candidații: Valeriu Ghilețchi, Ana Guțu, Maia Laguta, Silvia Radu, Mihai Ghimpu, Maia Sandu, Andrei Năstase, Igor Dodon, Iurie Leancă și Dumitru Ciubașenco; precum și reprezentantul candidatului Mihai Ghimpu, Dorin Chirtoacă; reprezentantul candidatului Igor Dodon, Ion Ceban și Bogdan Țârdea; reprezentantul candidatei Maia Sandu, Oazu Nantoi.

1. Dezbaterile electorale din 20 octombrie 2016⁸⁸

În cadrul acestei dezbateri, reprezentantul candidatului Igor Dodon, Ion Ceban a utilizat un limbaj non verbal agresiv, printr-un ton ridicat, utilizarea degetului arătător când palma mâinii este închisă, postura "călărețului" a corpului, întreruperea contra candidatului în mod repetat și monopolizarea discuției, etc.

Ridicarea tonului reprezintă una dintre tehnicile de preluare a cuvântului, dar și reprezintă o formă de manifestare a indiferenței față de interlocutor și față de ceea ce acesta vorbește, de asemenea, creșterea volumului reprezintă și o lipsă de respect.

Degetul arătător întins când palma este închisă reprezintă o "bătă simbolică" prin care o persoană o amenință pe alta pentru a o supune, degetul arătător fiind considerat gestul negativ și disprețuitor.

Postura "călărețului" este adoptată de obicei de către indivizii dominanți, care presupune că picioarele sunt întinse, iar tălpile sunt depărtate.

Indivizii care domină preferă să vorbească primii și profită de prilejul să își asculte vocea și opiniile în loc să asculte opiniile altora.

---

⁸⁷ Dezbaterile electorale organizată de postul de televiziune, TV 7, cu participarea candidaților Maia Sandu și Igor Dodon, accesibil pe următoarea adresă: <https://www.youtube.com/watch?v=JBL3uGm3lpA>

⁸⁸ Dezbaterile electorale organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat reprezentanții candidatului Igor Dodon, Ion Ceban și reprezentantul candidatei Maia Sandu, Oazu Nantoi, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=mcBxCzLKb7I>

2. Dezbateră electorală din 25 octombrie 2016⁸⁹

Candidatul Valeriu Ghilețchi (min. 32:17) a declarat faptul că: **„Eu am venit în această campanie punând accent pe trei valori importante: pe pace, unitate și bunăstare. Sunt convins că avem nevoie de pace, avem nevoie de pace în familie. Și atunci când spun pace în familie, mă refer din nou la definiția familie așa cum o avem în Constituție. Astăzi, familia se află sub presiuni foarte mari, familia este sub un atac, inclusiv ideologic, și este important ca Președintele să fie garantul familiei, așa cum ea a fost lăsată de Dumnezeu”,** în acest mod fiind eliminate celelalte tipuri de familii existente în Republica Moldova. De asemenea, acest mesaj a fost transmis în detrimentul legii anti discriminare, deci a minorităților sexuale. Menționăm că această declarație nu poate fi calificată ca element al discursului instigator la ură, dar contribuie la pavarea drumului spre discursul instigator la ură îndreptat împotriva altor tipuri de familii, decât cea tradițională.

3. Dezbateră electorală din 28 octombrie 2016⁹⁰

În cadrul acestei dezbateri, reprezentantul candidatului Igor Dodon, Bogdan Țirdea a declarat (min. 18:07): **„Dumneavoastră ați fost la Union Fenosa cu mafia aceasta a dvs.”** la adresa contra candidatului fără a aduce însă dovezi cu privire la acest lucru, folosind acest mesaj în scopul defăimării.

O altă declarație a reprezentantului a fost (min. 27:55): **„Un pas foarte important pentru noi va fi consolidarea bisericii și consolidarea valorilor ortodoxe. Pentru noi este foarte important de a proteja familia tradițională”,** ceea ce elimină celelalte tipuri de familie existente în Republica Moldova, inclusiv și minoritățile sexuale.

Mai mult decât atât, reprezentantul candidatului Igor Dodon a utilizat un limbaj non verbal agresiv (ton ridicat, utilizarea degetului arătător când palma mâinii este închisă, postura "călărețului" a corpului, întreruperea contra candidatului în mod repetat și monopolizarea discuției, etc.) pe întreaga durată a dezbaterii, ceea ce reprezintă o formă de dominare agresivă a candidatei.

4. Dezbateră electorală din 10 noiembrie 2016⁹¹

Igor Dodon a declarat (min. 35:50) faptul că, copiii trebuie să trăiască într-un stat integru și suveran, iar **„acest lucru este posibil doar cu un Președinte statalist, integru, familist, creștin, de ce nu, suntem o țară creștină.”** Astfel, prin mesajul său candidatul a indus percepția precum că alte persoane de o altă religie nu pot fi buni președinți de țară, în acest mod discriminând cetățenii adepți ai altor religii decât cea creștină și contribuind la propagarea stereotipurilor împotriva unei categorii de cetățeni, ceea ce pavează drumul spre discursul instigator la ură îndreptat împotriva acestora.

Maia Sandu a făcut trimitere în ultima dezbateră electorală, de la Moldova 1, către calitatea de bărbat a contra candidatului, și anume (min. 1:05:00): **„Aceasta nu este tactica unui bărbat puternic”,** (min. 1:11:50) **„Dumneavoastră ca un bărbat adevărat nu puteți face [...]”** și (min. 1:24:06) **„Ați văzut la ce atacuri am fost supusă din partea acestui om care se crede**

---

⁸⁹ Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat candidații Dumitru Ciubașenco și Valeriu Ghilețchi, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=0yykzr45n1I>

⁹⁰ Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat reprezentanții candidatului Igor Dodon, Bogdan Țirdea și candidatul Silvia Radu, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=s8WAocE4SbE>

⁹¹ Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat candidații Igor Dodon și Maia Sandu, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=7kKNoWkJ77U>

bărbat". Aceste declarații sexiste au fost utilizate cu scopul de a evidenția anumite atitudini ale
contra candidatului.

Dezbaterile electorale „Eu vreau să fiu Președinte” de la postul de televiziune Pro TV

Televiziunea Pro TV, în parteneriat cu Radio Europa Liberă a organizat 10 dezbateri electorale, 8
au fost organizate în contextul primului scrutin electoral și 2 dezbateri electorale în contextul
celui de al doilea scrutin electoral.

În cadrul acestor dezbateri au participat candidații: Valeriu Ghilețchi, Maia Laguta, Silvia Radu,
Dumitru Ciubașenco, Iurie Leancă, Maia Sandu, Mihai Ghimpu, Andrei Năstase și Igor Dodon și
Ana Guțu. De asemenea, în cadrul dezbaterilor, au participat în mod repetat reprezentanții
următorilor candidați: Victor Lutenco (din partea candidatului Iurie Leancă), Ilian Cașu
(reprezentantul candidatului Dumitru Ciubașenco), Ion Ceban și Grigore Novac (reprezentanții
candidatului Igor Dodon).

1. Dezbaterile electorale din 17 octombrie 2016⁹²

În cadrul dezbaterii, reprezentantul candidatului Igor Dodon, Ion Ceban a avut o atitudine
agresivă manifestată prin ton ridicat, utilizarea degetului arătător când palma mâinii este
închisă, postura "călărețului" a corpului, întreruperea contra candidatului în mod repetat și
monopolizarea discuției, etc., având o atitudine „învățător-ucenic”, încercând să indice „locul”
contra candidatului (min. 13:52): **„Domnișoara Sandu vă rog să nu fiți obraznică”**. Astfel,
reprezentantul candidatului Igor Dodon, prin atitudinea sa agresivă și presiune psihologică a
delegitimată-o pe contra candidată. De asemenea, utilizarea formulei de adresare, cu accent
deosebit pe „domnișoara”, în ciuda prevederilor codului de bune maniere, care recomandă
utilizarea formulei „doamnă”, a fost una subtilă, în încercarea de a reaminti publicului statutul
acesteia și reprezintă și un limbaj sexist. Se induce, de asemenea, o atitudine batjocoritoare și la
adresa altor potențiale candidate la o funcție politică-înaltă, pentru simplul fapt de a se afla în
categoria femeilor necăsătorite.

2. Dezbaterile electorale din 18 octombrie 2016⁹³

Andrei Năstase, candidat al Partidului Demnitate și Adevăr, a afirmat despre contra candidatul
său, Mihai Ghimpu, de mai multe ori că acesta trebuie să viziteze doctorul (min. 03:34): **„Replica
mea este să se citească DEX-ul, să vadă ce înseamnă „oligarh”, atât nimic mai mult, și
probabil ar trebui să se bată la ușa doctorului”**, (min. 17:52) **„eu v-am spus că doctorul
trebuie consultat”**, care reprezintă o ofensă și vizează integritatea psihică a persoanei vizate.

În același timp, candidatul Mihai Ghimpu a declarat că, contra candidatul său (min. 17:59):
„vorbește aici de parcă ar fi sănătos la minte”. Acesta, asemenea candidatului sus menționat, a
făcut atac la integritatea psihică a contra candidatului.

Menționăm că aceste declarații nu pot fi calificate ca elemente ale discursului instigator la ură,
dar reprezintă o ofensă adusă contra candidatului.

---

⁹² Dezbateri electorale realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căruia
au participat candidații Maia Sandu, și reprezentanții candidatului Marian Lupu, Sergiu Sîrbu, și a candidatului Igor
Dodon, Ion Ceban, accesibilă pe următoarea adresă:
https://www.youtube.com/watch?v=K7tsSIhVjOU&index=10&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf

⁹³ Dezbateri electorale realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căruia
au participat candidații Mihai Ghimpu, Andrei Năstase și reprezentantul candidatului Iurie Leancă, Victor Lutenco,
accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=U7Y_uq2wV-g&index=9&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf

3. Dezbateră electorală din 24 octombrie 2016⁹⁴

Candidatul Valeriu Ghilețchi a declarat în cadrul dezbaterii faptul că (min. 2:08): **"Eu cred că este important să apărăm ceea ce avem mai sfânt, să apărăm familia. Nu uitați, Dumnezeu iubește familia."**; (min. 43:21): **"Cred că familia așa cum a lăsat-o Dumnezeu este cea mai importantă valoare pe care o avem, tata, mama și copiii. Dumnezeu iubește familia."**, o declarație pe care de altfel a folosit-o în cadrul mai multor dezbateri electorale. Prin aceasta, candidatul independent la funcția de Președinte, Valeriu Ghilețchi, a pus un accent deosebit pe conceptul de familie tradițională, formată dintr-un bărbat, o femeie și copii, eliminând și discriminând astfel participarea familiilor netradiționale, perpetuând o atitudine nefavorabilă familiilor care nu se încadrează în acest șablon. De asemenea, acest mesaj a vizat inclusiv minoritățile sexuale din Republica Moldova.

Menționăm că această declarație nu poate fi calificată ca element al discursului instigator la ură, dar contribuie la pavarea drumului spre discursul instigator la ură îndreptat împotriva altor tipuri de familii, decât cea tradițională.

4. Dezbateră electorală din 26 octombrie 2016⁹⁵

5. Această dezbateră electorală a fost caracterizată de o agresivitate electorală din partea ambilor actori prezenți, Mihai Ghimpu, candidatul PL și a reprezentantului candidatului Igor Dodon, Grigore Novac. Aceștia au folosit adresări jignitoare la adresa contra candidatului, atacuri la persoană, glume de prost gust, defăimându-se reciproc.

Grigore Novac a declarat (min. 10:12): **"Și-a uitat calmantele acasă"**, (min. 18:44): **"Încearcă să o spele așa... ca să îi dea, cum spune rusul "tovarnîi vid (n.r. "imagine de marfă")" sau "Lăsați-l un pic să aiurească și apoi..."**.

Mihai Ghimpu (min. 30:41): **"Porcul nu-l poți educa niciodată"**.

6. Dezbateră electorală din 3 noiembrie 2016⁹⁶

În cadrul dezbaterii, candidatul Igor Dodon a făcut trimitere către grupul LGBT, pe care i-a condamnat la intoleranță socială. De asemenea, acesta, în mod indirect, a asociat contra candidatul cu acest grup.

Igor Dodon (min. 12:58): **"Cum vreți să îi promovați pe aceștia? De ce acest grup (LGBT) v-a susținut pe dvs.? Aveți ceva cu ei? Poate faceți parte din grupul acesta?"**; (min. 16:01): **"Eu sunt împotriva înregistrării minorităților sexuale în Republica Moldova. Sunt categoric împotriva propagandei homosexuale și a altor minorități sexuale în Republica Moldova, atât în instituțiile școlare, cât și nu doar, sunt împotriva legii aprobate în anul 2012. [...] pentru mine este principial ca această lege să fie anulată și ea va fi anulată odată cu venirea domnului Dodon în funcția de președinte."**

În același timp, candidatul Igor Dodon a defăimat contra candidatul prin atribuirea efectelor activității acestuia sinuciderea unui număr de copii, neaducând în acest sens nicio dovadă (min. 24:10): **"Oare merită această pseudo reformă a lui Sandu moartea unui copil?"**; (min. 24:48): **"În perioada cât care doamna Sandu a fost ministru educației, în premieră în anul**

---

⁹⁴ Dezbateră electorală realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căruia au participat candidații Ana Guțu, Maia Laguta, iar Valeriu Ghilețchi, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=B4pGr4DwepU&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf&index=6

⁹⁵ Dezbateră electorală organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Mihai Ghimpu, reprezentantul candidatului Igor Dodon, Grigore Novac și Inna Popenco care a lipsit, fiind retrasă din cursa electorală, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=uXUfLqHfkKw&index=4&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf

⁹⁶ Dezbateră electorală organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Maia Sandu și Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=rt-SOr3ArSM&index=2&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf

2012 – 2015, au fost înregistrate peste 400 de cazuri de suicid și tentative de suicid la copii. Acesta este rezultatul reformelor.”

7. Dezbateri electorale din 10 noiembrie 2016⁹⁷

În cadrul ultimei dezbateri organizate de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), ambii candidați prezenți în platou au folosit un limbaj sexist, și anume: Maia Sandu (min. 59:29): **”Asta vorbește cât de disperată sunt ei toți împreună, toți hoții luați împreună, și vorbește cât de josnice sunt metodele acestui om care vrea să ne spună că e adevărat bărbat”.**

Igor Dodon (min. 1:00:00): **”În primul rând, adevărat bărbat sau nu, cred că doar soția poate să spună la toți, și o să spună dacă va fi cazul, dar cred că se vede”.**

Declarații publice

Emisiunea „Puterea a patra”, N 4 TV⁹⁸

Moderatorul (min. 12:06): **„un bărbat frumos din punct de vedere fizic, așa zic femeile”.** Aceasta este declarația cu privire la caracteristicile pe care trebuie să le aibă viitorul Președinte al Republicii Moldova din perspectiva femeilor, ceea ce reprezintă o promovare de stereotipuri. Astfel, moderatorul nu a adresat o întrebare punctuală, ci a utilizat un mesaj sexist, dar a și redus lista candidaților doar la cei de sex masculin, deși 5 din cei 12 candidați înregistrați de CEC au fost de sex feminin.

Candidatul partidului PL, Mihai Ghimpu, a declarat în timpul emisiunii (min. 16:48) că Maia Sandu, candidatul PAS, ar trebui să candideze la președinția penitenciarului 13: **”Lasă să se ducă să candideze la funcția de președinte la penitenciarul nr. 13”**, astfel mesajul candidatului PL a fost unul de defăimare a contra candidatului prin asocierea acestuia cu un fost prim ministru condamnat, ceea ce în mod inevitabil a determinat o atitudine negativă/ostilă față de unul dintre candidații la funcția de președinte, pe baza unor atribute negative imputate ce țin de Codul Penal, dar care însă nu au fost probate.

Interviu cu Ciurea Corneliu, comentator politic, radio Sputnik și sputnik.md⁹⁹

În cadrul interviului, comentatorul politic, Corneliu Ciurea a afirmat faptul că nerecunoașterea rezultatelor alegerilor de către Maia Sandu este cauzată de faptul că aceasta este femeie.

Corneliu Ciurea (min: 02:32): **”Maia Sandu nu recunoaște că a pierdut alegerile prezidențiale pentru că așa îi este feleșagul. Să recunoști că ai fost înfrânt, să-i întinzi mâna adversarului care a învins este un gest bărbătesc, iar Maia Sandu este femeie”.**

În același timp, jurnaliștii site-ului sputnik.md au intitulat fragmentul interviului **”Află ce cusur are Maia Sandu ca femeie”**, fiind un titlu sexist și discriminatoriu.

---

⁹⁷ Dezbateri electorale organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Maia Sandu și Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=hMFZjBjbWtM&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf&index=1

⁹⁸ Emisiunea „Puterea a patra”, invitat Mihai Ghimpu, candidatul PL la funcția de președinte al Republicii Moldova, accesibilă pe următoarea adresă: <http://www.n4.md/emisiuni/puterea-patra-cu-gheorghe-gonta-din-01-septembrie-2016-invitat-mihai-ghimpu>

⁹⁹ Interviu cu Corneliu Ciurea, accesibil pe adresa următoare: http://sputnik.md/radio_rubrica_interviu/20161116/9919696/afla-ce-cusur-are-maia-sandu-ca-femeie.html

*Conferința de presă, IPN, a unui grup de preoți privind susținerea unui candidat moral sănătos și pro-ortodox*¹⁰⁰

În cadrul acestei conferințe, câțiva membrii (Episcopul de Bălți și Fălești, Preotul Marchel, preotul Ioan Grigoraș, preotul Roman Pintilii și preotul Vitalie Șănhar) ai Bisericii Ortodoxe aflate sub patronatul Patriarhiei Moscovei au defăimat-o pe candidata Maia Sandu, în favoarea candidatului Igor Dodon. De asemenea, declarațiile acestora au discriminat minoritățile sexuale existente din Republica Moldova, folosind, totodată, un discurs instigator la ură la adresa acestora și a candidatului PAS a fost discriminat printr-un discurs sexist, instigator la ură, îndreptat împotriva Maiei Sandu, ca exponent al femeilor de o anumită vârstă, care nu sunt căsătorite și nu au copii și care, mai mult decât atât, se abate de la "axa moralității" pentru faptul de a susține și de a fi susținută de comunitatea minorităților sexuale: (min: 03:34): **"avem de ales un creștin și un necreștin, un patriot și un nepatriot"**; (min: 04:45) **"atitudinea ei față de moralitatea creștină, față de curățenie sufletească, față de tot ce este sfânt, și chiar și de simplu popor pare să fie abătută mult de la axa moralității"**; (min: 06:40): **"numai într-o minte fără de minte putea încolți o astfel de idee"**; (min: 09:57): **"ultimul punct care ne face să vă îndemnăm dragi creștini ca nici într-un caz să nu votați această candidatură la președinte pentru că vă asumați multă osândă și mare păcat în fața lui Dumnezeu, este dânsa Sandu, Maia Sandu, este primul candidat în istoria Moldovei care este susținută public de activiștii homosexuali, de lesbiene, de bisexuali și de transexuali"**; (min: 24:16): **"dacă la acest post asipră un candidat care la 40 de ani nu are nici copii, nici soț, nici nu a dat naștere la un copil, [...], dar faptul că este acesta lucrul la 40 și ceva de ani, pe bună dreptate vorbește despre faptul că omul este un bob sec, omul este sterp"**.

*Conferință de presă a lui Igor Dodon, câștigătorul Alegerilor Prezidențiale, din data de 15 noiembrie 2016*¹⁰¹

Igor Dodon: **"Vreau să vă spun că aceste speculații de pe dreapta creează și deja apar un val de contra proteste de pe stânga [...] Dacă voi credeți că noi nu vom apăra această victorie, noi am organizat 560 de proteste în ultimii patru ani, nu vă jucați cu focul. Zeci și sute de mii de oameni mă sună din teritoriu și mă întrebă când să vină la proteste. Eu nu vreau să fac acest lucru. Eu chem oamenii la liniște, eu îi liniștesc pe toți absolut. Stimați susținători ai mei, nimeni nu iese la proteste până nu spun eu. Da dacă o să spun., nu vă jucați cu focul."**

Această declarație vine în urma anunțării rezultatelor alegerilor, iar aceasta este una care incită la ură alegătorii celor doi candidați, dar și la proteste.

IV.2. Alegerile Prezidențiale din 2014 din România

În România, alegerile prezidențiale au avut loc la finalul anului 2014 și s-au desfășurat în două tururi de scrutin, în 2 noiembrie și, respectiv, 16 noiembrie 2014.

În primul tur de scrutin au candidat, conform listei Biroului Electoral Central¹⁰²: Victor-Viorel Ponta (Alianța electorală PSD-UNPR-PC), Klaus-Werner Iohannis (Alianța Creștin Liberală

¹⁰⁰ Conferința de presă a unui grup de preoți cu privire la alegerea unui candidat moral sănătos și pro-ortodox, accesibil pe următoarea adresă: <https://www.youtube.com/watch?v=-EDEqrcbjl8>

¹⁰¹ Conferința de presă a lui Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă: <http://agora.md/stiri/24750/igor-dodon-despre-proteste-nu-va-jucati-cu-focul-si-nu-utilizati-copiii-drept-carne-de-tun>

¹⁰² Lista candidaților în turul I de scrutin la alegerile prezidențiale din România din 2014, disponibilă pe site-ul Biroului Electoral Central la adresa: <http://www.bec2014.ro/candidati/index.html>

Partidul Național Liberal – Partidul Democrat Liberal), Monica-Luisa Macovei (candidat independent), Hunor Kelemen (Uniunea Democrată a Maghiarilor din România), Elena Gabriela Udrea (Partidul Mișcarea Populară), Călin-Constantin-Anton Popescu-Tăriceanu (candidat independent), William Gabriel Brînză (Partidul Ecologist Român), Constantin Rotaru (Partidul Alternativa Socialistă), Corneliu Vadim-Tudor (Partidul România Mare), Cristian-Dan Diaconescu (Partidul Poporului – Dan Diaconescu), Gheorghe Funar (candidat independent), Zsolt Szilágyi (Erdélyi Magyar Néppárt - Partidul Popular Maghiar din Transilvania) , Mirel-Mircea Amariței (Partidul PRODEMO) și Teodor-Viorel Meleșcanu (candidat independent).

În cel de-al doilea tur de scrutin s-au calificat Victor-Viorel Ponta (cu 3 836 093 de voturi valabil exprimate, reprezentând 40,44%) și Klaus-Werner Iohannis (cu 2 881 406 de voturi valabil exprimate, reprezentând 30,37%), conform Procesului Verbal privind rezultatul votării pentru alegerea Președintelui României, întocmit de Biroul Electoral Central.¹⁰³

Cel de-al doilea tur de scrutin a fost câștigat de Klaus-Werner Iohannis, cu 6 288 769 de voturi valabil exprimate¹⁰⁴ (reprezentând 54,43%), față de 5 264 383 de voturi valabil exprimate (reprezentând 45,56%) obținute de contra-candidatul Victor-Viorel Ponta.

De remarcat este diferența de procente între cei doi contra-candidați în cele doua tururi de scrutin: de la un avans de puțin peste 10% în primul tur al candidatului Victor-Viorel Ponta în fața contra-candidatului Klaus-Werner Iohannis, la o inversare a situației în cel de-al doilea tur de scrutin, condus de Klaus Iohannis cu aproape 9% în fața lui Victor Ponta. Acest lucru s-a datorat unei mobilizări de proporție a electoratului de dreapta în mediul online și a unui vot pe care presa vremii și Studiul post-electoral al IRES, privind motivațiile alegătorilor în turul al doilea al alegerilor prezidențiale¹⁰⁵ l-au numit „negativ”, acordat împotriva candidatului PSD-UNPR-PC și favoarea candidatului ACL. Același studiu notează că „elementul declanșator a fost modul de organizare de către Guvern a secțiilor din diaspora și reacția instituțională Guvernamentală”. Secțiile de votare din străinătate au fost insuficiente pentru numărul de cetățeni cu drept de vot care au dorit să-și exprime opțiunea electorală, astfel că s-au creat cozi lungi de așteptare, în frig. În ciuda statului la rând chiar și pentru zece ore, mii de cetățeni din diaspora nu au reușit să voteze, secțiile închizându-se la ora 21:00. Pe fondul acestei situații și cunoscut fiind faptul că, la alegerile precedente, diaspora a votat cu precădere candidații de dreapta, votul a fost, în al doilea tur de scrutin, așa cum remarcă și Studiul IRES anterior menționat, (cu atât mai mult) un vot negativ acordat candidatului de stânga, mobilizarea făcându-se masiv pe fond emoțional și facilitată de mijloacele online de comunicare, cu precădere prin rețeaua de socializare Facebook.

Din retorica abordată de cei doi candidați ajunși în al doilea tur de scrutin putem observa direcțiile în care campaniile lor electorale s-au îndreptat. Astfel, în vreme ce echipa lui Klaus-Werner Iohannis a ales sloganul „România lucrului bine făcut” (și variante ale acestuia – „o Românie normală”, „o Românie a bunului simț”, „lucrurile merg ceas” etc.), echipa lui Victor-Viorel Ponta a ales sloganul „Mândru că sunt român”, dus în unele momente, așa cum vom arăta mai jos, până într-acolo încât discursul politic a căpătat o vădită tentă naționalistă, cu discurs, mai mult sau mai puțin subtil, instigator la ură împotriva unei alte religii și a altei etnii,

---

¹⁰³ Proces Verbal privind rezultatul votării pentru alegerea Președintelui României – 2 noiembrie 2014, întocmit de Biroul Electoral Central, disponibil la: http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/11/proces_verbal_PR.pdf

¹⁰⁴ Proces verbal privind centralizarea voturilor la alegerile pentru Președintele României – 16 noiembrie 2014, disponibil la: www.bec2014.ro/rezultate-finale-16-noiembrie/index.html

¹⁰⁵ Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES), *Studiu post-electoral privind motivațiile alegătorilor în turul al doilea al alegerilor prezidențiale*, disponibil la: <http://www.ires.com.ro/articol/282/genera-ia-facebook-%C8%99i-convergen%C8%9Ba-media-au-dus-la-victoria-lui-klaus-iohannis>

prin exponentul acestora, Klaus Iohannis și a susținătorilor săi. Remarcăm totodată înclinația diferită a celor două tipuri de discurs politic în campania electorală: pe de o parte, spre eficiență și valori și, pe de altă parte, spre un discurs populist, naționalist. Cel din urmă, pe bună dreptate, a ridicat în 2014 semne de întrebare cu privire la oportunitatea ca funcția de Președinte al României să fie deținută de o persoană ce se exprimă public, direct sau indirect, împotriva celor ce nu sunt români și a celor ce nu sunt ortodocși, așadar o persoană care nu va putea respecta întocmai Constituția și să reprezinte toate comunitățile etnice de pe teritoriul țării.

Asociația Active Watch și Societatea Academică din România au analizat discursurile din timpul campaniei prezidențiale din 2014 și reflectarea acestora în media, prima, în „Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015”¹⁰⁶, iar a doua, în raportul de cercetare „Discursul discriminatoriu și instigator la ură din timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din 2014 și reflectarea acestuia în mass-media”¹⁰⁷.

În cele ce urmează, vom prezenta, pe baza rapoartelor acestor două asociații, exemple de discurs care a incitat la ură în acea perioadă electorală, însoțite de o scurtă motivare a selectării acestor exemple punctuale. Menționăm că pentru această selecție a exemplurilor prezentate în cele două rapoarte am luat în considerare discursul instigator la ură al politicianilor direct implicați în campania electorală aferentă alegerilor prezidențiale din 2014 (atât ca emitenți, cât și ca ținte ale DIU), cel al moderatorilor TV, al jurnaliștilor și analiștilor politici cu rol de formatori de opinie, precum și al altor politicieni sau persoane publice. Exemplele prezentate nu ilustrează doar discursul verbal instigator la ură, ci și practici/acțiuni prin care pot fi lezate diferite categorii de populație.

Pentru „noi modalități de identificare și clasificare a discursului instigator la ură în mediul online”, atât pe platforme de socializare precum Facebook, cât și pe blog-uri și site-uri ale unor ziare în format electronic recomandăm „Studiul asupra situației discursului instigator la ură în online-ul românesc”¹⁰⁸ realizat de Radu Meza la inițiativa Institutului Român pentru Pace (PATRIR), în cadrul proiectului „Switch OFF/Online Hate Speech” finanțat prin granturile SEE 2009-2014 în România.

1. Radu Mazăre (la acea vreme primar al municipiului Constanța), la două zile după ce un cetățean român, etnic german, a fost ales Președintele României, s-a prezentat cu o tunsoare și înfățișare ce seamănă izbitor cu cea a lui Hitler.¹⁰⁹

Centrul pentru Monitorizarea și Combaterea Antisemitismului – MCA România a depus plângere la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție privind imaginea cu care s-a afișat, din

---

¹⁰⁶ Răileanu Radu, Oana Tabă, Adrian Szelmenczi, Ionuț Codreanu, Loredana Diaconescu, Răzvan Martin, *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

¹⁰⁷ Iordache, Adriana (coord.), Ovidiu Anemțoaicei, Claudia Câmpeanu, *Discursul discriminatoriu și instigator la ură din timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din 2014 și reflectarea acestuia în mass-media*, septembrie 2015, disponibil la: <http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2016/03/Raport-discurs-media-in-campanie-versiune-finala-web.pdf>

¹⁰⁸ Meza, R.M. (2015), *Studiu asupra situației discursului instigator la ură în online-ul românesc*, disponibil la: <http://nohatespeech.ro/wp-content/uploads/2015/10/Studiu-asupra-DIU-%C3%AEn-mediul-online-din-Rom%C3%A2nia.pdf>

¹⁰⁹ Adevărul.ro, *Radu Mazăre, reclamat la Parchetul General pentru noua înfățișare à la Hitler*, 20 noiembrie 2014, articol disponibil la: http://adevarul.ro/locale/constanta/radu-mazare-reclamat-parchetul-general-noua-infatisare-hitler-1_546dee670d133766a8133846/index.html

nou, Radu Mazăre, considerând gestul „scandalos și provocator”, o „sfidare deliberată care susține atât solicitările noastre repetate cu privire la promulgarea Legii 107/2006, în ultima ei formă modificată, cât și avertizările noastre repetate cu privire la tolerarea unor astfel de apariții publice a unor funcționari publici, care sunt retribuiți inclusiv din taxele și impozitele plătite de toți cetățenii români, indiferent de apartenența lor etnică, religioasă etc.”. Această interpretare a Centrului pentru Monitorizarea și Combaterea Antisemitismului vine pe fondul nesancționării politice și juridice a lui Radu Mazăre în 2009, când acesta a defilat în uniformă nazistă.

Această formă de exprimare nonverbală pe care Radu Mazăre a ales-o (tunsoare, mustață și îmbrăcăminte ca ale lui Hitler), în contextul special al alegerilor prezidențiale din 2014, prezentat anterior, poate fi cu ușurință interpretat ca înscriindu-se în sfera discursului instigator la ură, atât împotriva comunității evreiești (discurs antisemit), cât și prin asocierea Iohannis-nemți-Hitler-antisemitism și încercarea de discreditare a Președintelui ales, în baza apartenenței sale etnice și a stereotipurilor propagate, astfel, de Radu Mazăre, despre comunitatea etnicilor germani (discurs împotriva etniei germane).

2. Victor Ponta: compararea „regimului băsist” cu regimul nazist.

“Nu exagerez folosind acest termen, cred că efectele asupra societății românești, lăsate de cei zece ani de regim Băsescu, sunt destul de asemănătoare cu cele lăsate de regimul nazist în Germania, și de asta spun de debășificarea societății”.

În raportul de cercetare al Societății Academice Române (SAR), citat anterior, se menționează, la pagina 29, faptul că această afirmație rostită de Victor Ponta în 7 septembrie 2014 într-o intervenție telefonică la postul TV Antena 3 a fost reclamată de Active Watch la CNCD: „În opinia noastră, discursul public al președintelui de partid și prim-ministrului Victor Ponta, care a comparat «regimul Băsescu» cu «regimul nazist», constituie implicit o dramatică coborâre în derizoriu a crimelor nazismului. Negarea implicită - desigur neintenționată - a Holocaustului este unul dintre efectele acestei iresponsabile intervenții. În consecință, ActiveWatch consideră că este necesară o intervenție instituțională care să evalueze cu greutatea autorității publice enunțul președintelui de partid și prim-ministrului Victor Ponta. Acesta este motivul pentru care am decis să sesizăm CNCD”.

De asemenea, autorii raportului menționează că „CNCD a precizat ulterior că afirmațiile premierului Ponta, nu constituie fapte de discriminare în sensul prevederilor art. 2 alin. (1) și art. 2 alin. (4) coroborat cu art. 15 din O.G. nr. 137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare, acestea încadrându-se în limitele libertății de exprimare.”

În același timp însă, considerăm că afirmația lui Victor Ponta conține discurs instigator la ură. În contextul alegerilor prezidențiale din 2014, al etniei contra-candidatului său, Klaus Iohannis și al încercării de asociere a acestuia, cel puțin în ochii votanților, cu fostul Președinte al României, Traian Băsescu, discursul care instigă la ură este îndreptat etniei al cărei exponent este Klaus Iohannis. De asemenea, este un discurs instigator la ură împotriva simpatizanților fostului Președinte, Traian Băsescu și, implicit, împotriva simpatizanților lui Klaus Iohannis, acuzat că ar face parte din același regim „bășist”. Însăși sintagma „debășificarea societății” se bazează pe analogia cu un element toxic („decontaminare”), Traian Băsescu fiind redus la a fi factor patogen.

3. Autorii raportului de cercetare al SAR prezintă și cazul articolului editorialistului Cristian Tudor Popescu¹¹⁰, articol care, deși a fost scris în iunie 2014, înainte de campania electorală, a

---

¹¹⁰ Popescu, Cristian Tudor, *Familia Băsescu îl ajută pe doctorul Ponta să opereze*, 23 iunie 2014, disponibil la: <http://www.gandul.info/puterea-gandului/familia-basescu-il-ajuta-pe-doctorul-ponta-sa-opereze-12820123>

fost urmat de un alt articol de dezvinovățire, cu referire la alegerile prezidențiale, intitulat „Pot să votez un țigan la președinția României”.¹¹¹

“Astă toamnă am participat la Paris la o întâlnire internațională. Cea mai neplăcută situație de care m-am lovit a fost confundarea, voită sau nu, a țiganilor autori de infracțiuni pe bandă rulantă în Franța cu români. M-am străduit cât am putut să explic că acești țigani hoți, cerșetori, criminali, nu au legătură cu românii. Că au o cultură internațională a fărădelegii, proprie etniei lor, căreia trebuie să-i facă față întreaga Europă, nu România de una singură”.

Asociația Romani Criss l-a reclamat pe jurnalist la CNCD, care i-a aplicat acestuia o sancțiune, printr-o amendă contravențională în cuantum de 2 000 lei pentru afirmațiile din articolul inițial, prin care, motivează CNCD, „aduce atingere demnității romilor și creează o atmosferă degradantă și ofensatoare la adresa persoanelor de etnie romă”¹¹².

4. Gheorghe Funar amendat în 18.03.2015 de CNCD pentru afirmații jignitoare la adresa limbii maghiare

La pagina 34 din raportul de cercetare al SAR, anterior amintit, se menționează faptul că senatorul UDMR Tanczos Barna a depus o petiție la CNCD pentru afirmațiile rostite de Gheorghe Funar pe 22 octombrie 2014, în cadrul unei emisiuni la TVR1. Astfel, după ce le-a adresat telespectatorilor emisiunii un mesaj de salut atât în limba română, cât și în limba maghiară, Gheorghe Funar i-a spus moderatorului emisiunii următoarele:

„Spuneți-i colegului de platou din dreapta mea că trăim în România, limba oficială este româna și la București, este urmaș al limbii primordiale pe planetă, vă rog să nu mai folosească niciun cuvânt în limba cailor, limba oficială a României este limba română.”

Prin punerea în antiteză a „limbii primordiale” (româna) cu „limba cailor” (maghiara), folosind, totodată, un termen peiorativ la adresa celei din urmă, se incită la perpetuarea unei stări conflictuale între două tabere, „noi” vs. „voi”, „români” vs. „maghiari”, discreditându-se limba și, implicit, vorbitorii limbii maghiare.

„Suntem în România, la Budapesta se poate vorbi, mâine este a treia zi națională a Ungariei, poate vorbi ungurește acolo, aici vorbește românește. Dacă eu sunt președintele României, vă asigur că nu se va mai vorbi în limba maghiară nimeni, nici la televiziunea română.”

Acest al doilea citat selectat de autorii raportului de cercetare al SAR nu conține atât discurs instigator la ură, cât cuvinte de amenințare. Aceste afirmații pot legitima următoare manifestări ale discursului instigator la ură împotriva etnicilor maghiari din România – în spațiul public sau privat, din partea politicienilor, electoratului sau a altor oameni neimplicați politic, adepți ai unor astfel de principii naționaliste.

¹¹¹ Popescu, Cristian Tudor, *Pot să votez un țigan la președinția României*, 7 august 2014, disponibil la: <http://www.gandul.info/puterea-gandului/pot-sa-votez-un-tigan-la-presedintia-romaniei-13053657>

¹¹² Gandul.info, *Cristian Tudor Popescu amendat de CNCD pentru discriminare la adresa romilor. Reacția jurnalistului*, 24 septembrie 2014, <http://www.gandul.info/stiri/cristian-tudor-popescu-amendat-de-cncd-pentru-discriminare-la-adresa-romilor-reactia-jurnalistului-13351057>

5. Articol (Adevărul.ro): „Un român din doi ar vota o femeie președinte”¹¹³

Conform raportului de cercetare al SAR, articolul pornește de la datele obținute în urma barometrului realizat de INSCOP și comandat de Adevărul cu privire la percepția românilor asupra candidaturii la președinție a unor femei din politică.

Autorii raportului arată că „articolul este însoțit de două fotografii în care apar Elena Udrea și Monica Macovei, unde prezența sexualizată a Elenei Udrea este alăturată sau contrapusă imaginii sobre a Monicăi Macovei. Modalitatea de reprezentare dihotomică a prezenței femeilor în politică trădează imaginarul masculinist al scenei politice actuale, reprodus de altfel și în cultura jurnalistică, potrivit căruia există doar două opțiuni: femeile fie intră în politică prin apel la sexualitate în raport cu bărbați politicieni (cum este cazul Elenei Udrea care a fost întrebată direct dacă a fost iubita președintelui Traian Băsescu, ex.: Antena3, 22.10.14, ora 00.34.48; sau cazul CTP despre casca Elenei Udrea 23 Ziarul Adevărul, Un român din doi ar vota o femeie-președinte, 10.09.2014. Discursul discriminatoriu și instigator la ură din timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din 2014 și reflectarea acestuia în mass-media 36 din campania prezidențială – vezi declarația mai jos), fie învață să joace jocul politic după regulile bărbaților, prin profesionalizarea discursului, a imaginii personale, etc., în fapt o masculinizare. Femeinitatea și sexualitatea feminină sunt percepute în raport cu politica drept fiind încă total incompatibile.”

Din același spectru este și afirmația editorialistului Cristian Tudor Popescu:

„De unde e luată casca aia? E luată din filmele porno. Oamenii care fac filme porno trebuie să vândă și trebuie să inventeze ceva pentru că posibilitățile de plagiat sunt mari. Aproape că te lovești de plagiat în fiecare film porno și trebuie să inventezi ceva. Și atunci le pui pe fetele respective să poarte coarne de cerb, niște ochelari, să se suie pe o macara văzută ca simbol falic. Aici i-a pus casca peste ce vedem dedesubt. E un procedeu tipic. Aproape că ar fi trebuit să fie complet goală”.

Acest tip de discurs sexist reduce femeia (în particular, pe candidata Elena Udrea) la un obiect sexual și construiește peste portretul-robot alcătuit candidatei Elena Udrea prin întrebări personale privitoare la relațiile din anterior, inclusiv cu fostul Președinte al României, Traian Băsescu. Astfel, „trecutul” acesteia și practicile aferente sunt invocate indirect, fiind vorba, de această dată, de o altă uniformă, aceeași rutină ca toată viața, însă cu recuzita diferită, pentru panourile electorale stradale.

Acest tip de discurs denotă o atitudine generală, o mentalitate sexistă care se poate răsfrânge asupra oricărui candidat de gen feminin care se înscrie în categoria I prezentată de autorii raportului de cercetare al SAR și menționată mai sus (campanie electorală prin apel la sexualitate în politică, nu prin învățarea regulilor bărbaților din politică).

6. Editorial Ion Cristoiu (Evenimentul Zilei – EVZ.ro): „România lui Cristoiu. Așa a pierdut și Adrian Năstase în 2014 – dând semne că a intrat în el frica!”¹¹⁴

La finalul editorialului său publicat pe EVZ.ro în 6 noiembrie 2014, Ion Cristoiu afirmă:

---

¹¹³ Mihalache, Mădălina, *Un român din doi ar vota o femeie președinte*, 10 septembrie 2014, disponibil la: http://adevarul.ro/news/politica/sondaj-roman-doi-vota-femeie--presedinte-1_540f3a930d133766a8fe922f/index.html

¹¹⁴ Cristoiu, Ion, *România lui Cristoiu. Așa a pierdut și Adrian Năstase în 2014 – dând semne că a intrat în el frica*, 6 noiembrie 2014, disponibil la: www.evz.ro/download?id=1123644

“Sunt întebat la ce televiziune pot fi urmărit duminică seara, când se vor da rezultatele celui de-al doilea tur. Răspund pe această cale: La acea televiziune care va aborda rezultatele cu creierul și nu cu ovarele. Cum sunt la o vârstă la care nu mă interesează ovarele, nu văd la ce televiziune m-aș putea duce. La fel ca în 2009 voi sta acasă.”

Potrivit afirmațiilor lui Ion Cristoiu, așa cum se arată și în raportul de cercetare al SAR la pagina 36, o analiză politică serioasă nu poate fi făcută de persoanele care **gândesc „cu ovarele”** (implicit, de femeile unui post sau altul de televiziune), ci doar de persoanele care își utilizează creierul (implicit, nu de femeile, ci de bărbații dintr-o televiziune sau alta). Femeile sunt astfel înlăturate de la masa de discuții în jurul subiectelor politice, fiind reduse la ființe care nu pot gândi rațional, ci „cu ovarele” – și care, implicit, nu pot fi luate în seamă pentru o candidatură la o funcție înaltă în stat. Cu atât mai mult cu cât Ion Cristoiu este un analist politic cu rol de formator de opinie, expus în public, afirmațiile sale sexiste, care instigă la o atitudine ostilă față de femeile din politică sau care fac analiză politică, pot avea, pe termen lung, consecințe mai grave, prin legitimarea în spațiul public, în primul rând, a discursului sexist instigator la ură.

Totodată, a doua parte a afirmației sale, arată autorii raportului de cercetare al SAR citat, reduce femeia nu doar la „ovare”, ci la sexualitate, fiind astfel excluse politic: **„cum sunt la o vârstă prin care nu mă interesează ovarele...”**

7. Declarația de presă din 7 octombrie 2014 făcută de (atunci) senatorul Gabriela Firea, referitoare la faptul că Klaus Iohannis nu are copii

„[...] Nu ești un om complet fără să crești un copil. [...]”

„Eu vă spun sincer că am prieteni de familie care nu au putut avea în mod natural, biologic, copii din motive de sănătate și au înfiat [...] pentru că un părinte este mult mai atent, mult mai sensibil, la viața celor din jur pentru că se gândește la proprii copii. Un om, din punctul meu de vedere, este mult mai bun la suflet atunci când crește un copil de la primele zile până la maturitate. Sunt niște etape ale vieții pe care un om fără copii, un om care trăiește într-o casă rece, fără să se audă gânguritul bebelușilor, primii pași, primele note de la școală, nu are cum să le simtă. Și îți marchează psihologic întreaga existența acest fapt.” [...]

„Poți să înfiezi un copil, dacă vrei să ai o familie completă din toate punctele de vedere.” [...]

„În toate statele civilizate cei care doresc să ajungă președinți provin din familii complete, sunt căsătoriți, au copii, au nepoți, au trecut prin toate etapele vieții. Toate familiile din România nu au aceste aspirații să ne conducă pe noi toți ceilalți, românii, laolaltă [...]”

Întebată dacă acest lucru ar fi un defect pentru un viitor președinte, aceasta a răspuns „Categoric!” Pentru acest fapt, senatorul Gabriela Vrânceanu Firea, actualmente Primar General al municipiului București, a fost sancționată de Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), colegiul director votând în unanimitate¹¹⁵ acordarea unui ...avertisment.

---

¹¹⁵ Ispaș, Livia, *Gabriela Firea, sancționată de CNCD cu avertisment, pentru declarația privind familiile fără copii*, 19 noiembrie 2014, disponibil aici: <http://www.mediafax.ro/social/gabriela-firea-sanctionata-cu-avertisment-de-cncd-pentru-declaratia-privind-familiile-fara-copii-13594507>

Astfel de afirmații defăimează și denigrează un segment din populație. Totodată, Klaus Iohannis este acuzat că nu este om complet dacă nu are copii, fiind, de asemenea, condamnat pentru faptul că, dacă nu a putut avea copii proprii, nu a înfiat. Astfel de declarații condamnă o anumită categorie de populație, care nu are copii – fie din incapacitate biologică, fie din convingeri personale.

Conform CNCD, afirmațiile Gabrielei Vrânceanu Firea constituie „faptă de discriminare și încălcă dreptul la demnitate al persoanelor, pe criteriul situației familiale, conform art. 2, alin. (1) coroborat cu art. 15 din O.G. nr. 137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare”, se arată într-un comunicat de presă al CNCD.”, se arată în articolul Mediafax.ro citat.

Totodată, autoarea articolului consemnează faptul că, „pe lângă avertismentul dat senatorului Gabriela Vrânceanu Firea, Colegiul director al CNCD a condamnat public astfel de declarații, considerându-le ca fiind discriminatorii.”

8. Miron Cozma și Corneliu Vadim Tudor despre diaspora¹¹⁶

Miron Cozma: „Românii care trăiesc în străinătate sunt cerșetori. Să nu vină ei să ne stabilească președintele. Iohannis nu e român și nu e ortodox. Mie nu mi-e frică! În Italia s-a dat pentru un vot pentru Iohannis 40 de euro. 20 de Euro la intrarea în secția de vot și 20 de euro la ieșire. (...) Mie ca român niciodată n-o să-mi stabilească destinul 400.000 de români, din care 200.000 sunt cerșetori... (...) Să vină-n țară, să sufere ca și noi, nu să stea afară”

În aceste afirmații denigratoare la adresa cetățenilor români stabiliți în străinătate se regăsesc mai multe tipuri de discurs instigator la ură. Este vorba de un discurs îndreptat împotriva unei categorii de cetățeni pentru simplul fapt de a aparține unui anumit grup (al diasporei), despre discurs îndreptat împotriva cetățenilor săraci, care recurg la cerșetorie, discurs instigator la ură împotriva cetățenilor români de altă etnie, prin exponentul lor, Klaus Iohannis și discurs instigator la ură împotriva celor de altă confesiune religioasă decât cea majoritară în România, ortodoxia. Substratul creștin-ortodox al naționalismului românesc este astfel alimentat, remarcă autorii studiului realizat de SAR, citat anterior.

Corneliu Vadim Tudor: „Țara mea e pe mâna unui handicapat, unui neamț de mâna a doua. Sunt revoltat. [...] Iohannis a fost susținut de Germania. Eu nu pot să trec peste străbunii mei morți în cele două războaie mondiale. Angela asta să se ducă să stea la cratiță și să ne lase. Ne aleg nouă președintele, căpșunarii? Să-l ia la ei dacă îl vor.”

Și afirmațiile sale conțin mai multe tipuri de discurs instigator la ură: discurs împotriva persoanelor cu dizabilități („țara mea e pe mâna unui handicapat”), discurs xenofob, îndreptat etnicilor germani din România (considerați „nemți de mâna a doua”), discurs sexist instigator la ură, prin care femeii îi revine rolul de casnică și nicidecum de decident politic aflat în cea mai înaltă poziție într-un stat („Angela [Merkel, n.n.] să se ducă să stea la cratiță și să ne lase”), discurs împotriva celor săraci și a diasporei, care nu sunt îndreptățiți să aleagă Președintele României („căpșunarii” – generalizare prin utilizarea unui termen peiorativ).

9. Implicarea Bisericii Ortodoxe Române în campania electorală, susținând un candidat „al nostru”, care „să fie creștin, să fie ortodox, să facă sfânta cruce”¹¹⁷.

---

¹¹⁶ Gazetaromaneasca.com, *Miron Cozma și Vadim declară război diasporei: românii care trăiesc în străinătate sunt cerșetori*, 2 decembrie 2014, disponibil la: <http://www.gazetaromaneasca.com/observator/observator/prim-plan/miron-cozma-i-vadim-declar-rzboi-diasporei-lromanii-care-triesc-in-strintate-sunt-ceretorir.html>

(min 1:34): „Noi vă spunem votați-l pe al nostru! Trebuie să fie creștin, să fie ortodox, să se închine, să facă sfânta cruce.”

Prin aceste afirmații, Iustin Sigheteanu, episcop vicar al Maramureșului și Sătmarului, utilizează un discurs instigator la ură ce discriminează cetățenii de o altă confesiune religioasă decât cea ortodoxă sau atei. Totodată, reprezentanții Bisericii care au recurs la un astfel de discurs, alături de îndemnarea preoților de a merge împreună cu credincioșii, după slujba de duminică, în haine bisericesti, la vot încalcă principiul separației dintre stat și biserică.

10. Mesajul candidatului Victor Ponta pentru alegătorii din Transilvania:¹¹⁸

„Domnul Iohannis se adresează lucrurilor, eu mă adresez oamenilor, românilor, domnul Iohannis este un lucru, eu sunt un om, un român ca toți cei din Transilvania, Moldova, Oltenia, București și vreau să facem o țară pentru oameni, nu pentru lucruri.”

Această afirmație, consemnată de Mediafax și preluată de presă națională, a fost făcută de către candidatul PSD, Victor Ponta, între cele două tururi de scrutin. În ciuda campaniei susținute de divize a populației între „noi” vs. „ei”, între „români” vs. „străini”, între „ortodocși” vs. „neortodocși”, cu un profund caracter naționalist, electoratul s-a mobilizat masiv în cel de-al doilea tur de scrutin (am arătat mai sus câteva motive expuse de analiza IRES), astfel că mesajele promovate de echipa PSD „au fost amendate” în cabina de vot, după cum arată¹¹⁹ și autorii raportului anual al Active Watch.

Totodată, remarcă autorii aceluiași studiu, Victor Ponta nu a mai ieșit în prim-plan cu declarații controversate, revenind altor membri PSD, din eșaloanele 1 și 2, rolul de a ajunge în atenția presei naționale cu mesaje populist-naționaliste.

11. Corneliu Vadim Tudor, susținând mesajul lui Victor Ponta:¹²⁰

„Ca naționalist român [...], eu nu voi vota niciodată un străin de neam și lege, un om de o altă etnie. Prin absurd, prin antiteză, Klaus Iohannis ar putea deveni președintele României, atunci când voi deveni eu președintele Germaniei. [...]”

Din nou, este vorba de un discurs instigator la ură pe bază de apartenență etnică, caracteristic discursului naționalist pe care Corneliu Vadim Tudor (Partidul România Mare) și l-a asumat și pe care l-a promovat pe parcursul carierei sale politice.

---

¹¹⁷ Nord Vest TV, *Biserica Ortodoxă îl susține pe Victor Ponta*, 9 noiembrie 2014, disponibil la:

<https://www.youtube.com/watch?v=fxu-ayWpFPc>

¹¹⁸ Filimon Paul, *Victor Ponta: Iohannis e un lucru, eu sunt un om, un român. El se adresează lucrurilor, eu oamenilor*, 4 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.romanialibera.ro/politica/alegeri-locale-2016/ponta--iohannis-e-un-lucru-eu-sunt-un-om--un-roman--el-se-adreseaza-lucrurilor--eu-oamenilor-356001>

¹¹⁹ Răileanu, Radu et al. (2015), *Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România (2014-2015)*, pag. 53, disponibil la: [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

¹²⁰ Alexandru, Cătălin, *Corneliu Vadim Tudor: Nu voi vota niciodată un străin de neam și lege, un om de o altă etnie*, 4 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.agerpres.ro/politica/2014/11/04/corneliu-vadim-tudor-nu-voi-vota-niciodata-un-strain-de-neam-si-lege-un-om-de-o-alta-etnie-16-11-58>

12. Deputatul PSD Sorin Avram Iacoban: fotografiile cu Klaus Iohannis, având suprapuse simboluri naziste

Un incident grav citat de Active Watch a fost distribuirea, de către deputatul PSD Sorin Avram Iacoban, pe pagina personală de Facebook, a unei fotografii cu Klaus Iohannis, având suprapuse simboluri naziste. Alianța Creștin Națională a depus o plângere penală împotriva deputatului PSD, „pentru încălcarea legii prin răspândirea prin orice mijloace, ori confecționarea de simboluri rasiste, fasciste sau xenofobe care este sancționată de legea 107/2006 pentru aprobarea OUG 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob”, a declarat Orban, într-o conferință de presă.¹²¹

---

¹²¹ Manciu, Andi, *ACL a depus plângere penală pe numele unui deputat PSD pentru folosirea simbolurilor naziste*, 7 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.mediafax.ro/politic/acl-a-depus-plangere-penala-pe-numele-unui-deputat-psd-pentru-folosirea-simbolurilor-naziste-foto-13507909>

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Încă în 2013, 83% dintre cetățenii Uniunii Europene au afirmat că au întâlnit discursul instigator la ură în mediul online, 50% credeau că discriminarea bazată pe orientare sexuală este des întâlnită în țara lor. De asemenea, 66% dintre europeni considerau că persoanele de etnie romă sunt în situații de risc de discriminare, iar 21% dintre femei au afirmat că au primit mesaj cu conținut sexual explicit.

În cazul Republicii Moldova, în 2015, indicele de toleranță și incluziunea de 41,65 de puncte, o poziționa pe locul 119 din 155 de țări¹²², iar în 2016, 56,7% dintre bărbați, și respectiv 48,6% dintre femei¹²³ nu erau de acord cu legile care protejează homosexualii de discriminare.

Elemente ce alimentează discursul instigator la ură sunt tot mai des întâlnite și utilizate nu doar de societate, ci inclusiv de către reprezentanții puterii, în vederea obținerii legitimității. Acestea se regăsesc de cele mai multe ori în discursurile politice, iar în cadrul campaniilor electorale, reprezintă instrumentele cele mai frecvent utilizate. Analiza dezbaterilor electorale a demonstrat faptul că acestea au dominat campania electorală pentru Alegerile Prezidențiale din Republica Moldova și au scindat societatea.

De cele mai multe ori, discursul instigator la ură din cadrul campaniei a vizat genul, starea civilă, orientarea sexuală, etc., prin care s-a urmărit defăimarea contra candidaților, denigrarea acestora fără a aduce dovezi clare.

Astfel, în ciuda faptului că, Codul Electoral, cu privire la agitația electorală, prevede că acest exercițiu poate fi supus unor formalități, condiții, restricții sau sancțiuni prevăzute de lege, totuși atunci când în cadrul campaniei reputația unui candidat a fost afectată de către contra candidați, agitația electorală nu a fost penalizată.

În același timp, moderatorii dezbaterilor nu au intervenit, decât cu mici excepții, în momentele în care unul dintre candidați a atacat nefondat sau a învinuit contra candidatul, dar și a utilizat cuvinte injurioase la adresa contra candidatului (Dezbaterea electorală organizată de Pro TV în parteneriat cu Radio Europa Liberă, în cadrul căreia au participat candidatul PL, Mihai Ghimpu, și reprezentantul candidaturii PSRM Igor Dodon, Grigore Novac). De asemenea, analiza dezbaterilor electorale a evidențiat și aspectul non verbal al discursului instigator la ură, utilizat intens de către unii candidați sau reprezentanți ai candidaților.

În cazul României, campania pentru alegerea Președintelui din 2014, precum și campania electorală pentru Parlamentul României din 2016 ai evidențiat existența, dar și perpetuarea discursului instigator la ură în mediul politic. De asemenea, un alt actor important în promovarea mesajului instigator la ură a fost mass-media, cu preponderență "mass-media de partid" care a reprezentat și o barieră în procesul de informare a electoratului.

Trebuie să menționăm însă, că în anul 2014, doamna Gabriela Vrânceanu Firea, pe atunci senator PSD a fost reclamată la CNCI și i s-a aplicat sancțiunea contravențională a avertismentului întrucât afirmațiile sale ce au vizat candidatul la funcția de Președinte al României, Klaus Iohannis, reprezentau fapte de discriminare și au încălcat dreptul la demnitate al persoanelor.

---

¹²² *Analiza Percepției și atitudini față de egalitate în Republica Moldova realizat de Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității*, cu suportul financiar al United Nations Human Rights, Minsiterul Afacerilor Externe al Norvegiei și UNDP Moldova, Chișinău, 2015, pag. 4

¹²³ Diana Cheianu-Andrei (coord.), Tudor Perevoznic (autor), Angelina Zaparojan-Pîrgari (autor), Eleonora Grosu (autor), *Studiul Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova*, Centrul de Investigații și Consultanță "SocioPolis", Tipografia Bons Offices, Chișinău, 2016. pag. 110

Iată de ce, atât politicienii, cât și instituțiile responsabile de cercetarea crimelor înfăptuite din motive de ură, prejudecată sau discriminare ar fi bine să țină cont de următoarele recomandări:

1. Modificarea cadrului legal, Codului Penal în special, astfel încât să existe o prevedere expresă cu privire la interzicerea utilizării discursului instigator la ură;
2. Dezvoltarea mecanismelor de penalizare a politicienilor, deputaților, funcționarilor publici, cetățenilor care folosesc discursul instigator la ură sau elemente ale acestuia;
3. Elaborarea unei metodologii de monitorizare pentru CCA Moldova și modificarea Codului Audiovizualului din Republica Moldova, astfel încât DIU să poată fi monitorizat și sancționat în mediul audiovizual;
4. Dezvoltarea unui organism, precum și a unui mecanism oficial de semnalizare a incidentelor de DIU în cadrul campaniilor electorale de la toate nivelele societății, care să permită publicului semnalizarea directă a incidentelor unui organism creat în mod expres pentru combaterea DIU;
5. Introducerea în curricula educației civice a unui număr de ore cu privire la efectele utilizării discursului instigator la ură, dar și introducerea acestor elemente în cadrul universităților, indiferent de specialitate.
6. Introducerea de cursuri acreditate pe tematica educației pentru Drepturile Omului, promovând utilizarea unui discurs (politic) curat, fără instigare la ură, pentru purtătorii de cuvânt/demnitari, precum și pentru persoanele ce se pregătesc să intre în diplomație.
7. Sprijinirea guvernamentală (susținută și sustenabilă) a campaniilor naționale No Hate Speech Movement, prin colaborarea cu Consiliul Europei, inițiatorul campaniei internaționale.

Bibliografie:

1. Andrei Stoicu, *Comunicarea politică. Cum se vând idei și oameni*, Editura Humanitas – Libra, București, 2000
2. Bogdan Ștefanachi, *Legitimarea puterii politice*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2001
3. Constantin Sălăvăștru, *Discursul puterii*, Editura Institutul European, Iași, 1999
4. Delia Magna, *Repere în analiza discursului politic*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2004
5. George Poede, *Dominație și putere în gândirea lui Max Weber*, Editura tipo Moldova, Iași, 2002
6. Gheorghe Teodorecu, *Putere, autoritate și comunicare politică*, Editura Nemira, București, 2000
7. Lia Pop, Ioan Laza, *Discursul politic și comunicare*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004

Studii și analize:

1. *Analiza Percepției și atitudini față de egalitate în Republica Moldova* realizat de Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității, cu suportul financiar al United Nations Human Rights, Minsiterul Afacerilor Externe al Norvegiei și UNDP Moldova, Chișinău, 2015.
2. Diana Cheianu-Andrei (coord.), Tudor Perevoznic (autor), Angelina Zaparojan-Pîrgari (autor), Eleonora Grosu (autor), *Studiul Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova*, Centrul de Investigații și Consultanță "SocioPolis", Tipografia Bons Offices, Chișinău, 2016.
3. Anatolie Munteanu (autor), Svetlana Rusu, Dumitru Russu (co-autori), *Prezentarea criminalistică a infracțiunilor motivate de ură*, Tipografia "Depol Promo" SRL, Chișinău, 2016.
4. *Tinerii combat discursul instigator la ură în mediul online, Studiu de cartografiere a a proiectelor împotriva discursului instigator la ură în mediul online*, [https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Training_courses/2012_Mapping_projects_against Hate Speech.pdf](https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Training_courses/2012_Mapping_projects_against_Hate_Speech.pdf)
5. Angi, Daniela (coord.), Gabriel Bădescu (coord.), *Discursul instigator la ură în România*, 2014, http://www.fdsc.ro/library/files/studiul_diu_integral.pdf
6. Jubany, Olga și Malin Roiha, *Contexte, experiențe și răspunsuri la discursul instigator la ură din mediul online: o analiză transfrontalieră comparativă*, 2015, <http://www.prismproject.eu/wp-content/uploads/2015/11/Backgrounds-Experiences-and-Responses-to-Online-Hate-Speech.pdf>
7. Vittoria Luda di Cortemiglia (coord.), Lucia Lunardi, Arthur Brocato, *Anexa II. România: Studiu național aprofundat. Extras din studiul european cu privire la infracțiunile motivate de ură și discursului instigator la ură desfășurat în cadrul proiectului PRISM*, 2015.
8. Expunere de motive, apud. Răileanu Radu et al (2015), *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, <http://www.cdep.ro/proiecte/2014/100/90/3/em288.pdf>
9. Răileanu, Radu et al. (2015), *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*, [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)
10. Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES), *Studiu post-electoral privind motivațiile alegătorilor în turul al doilea al alegerilor prezidențiale*, <http://www.ires.com.ro/articol/282/genera-ia-facebook-%C8%99i-convergen%C8%9Ba-media-au-dus-la-victoria-lui-klaus-iohannis>
11. Răileanu Radu, Oana Tabă, Adrian Szelmenczi, Ionuț Codreanu, Loredana Diaconescu, Răzvan Martin, *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015*,

[http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)

12. Iordache, Adriana (coord.), Ovidiu Anemțoaicei, Claudia Câmpeanu, *Discursul discriminatoriu și instigator la ură din timpul campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale din 2014 și reflectarea acestuia în mass-media*, septembrie 2015, <http://sar.org.ro/wp-content/uploads/2016/03/Raport-discurs-media-in-campanie-versiune-finala-web.pdf>
13. Meza, R.M., *Studiu asupra situației discursului instigator la ură în online-ul românesc*, 2015, <http://nohatespeech.ro/wp-content/uploads/2015/10/Studiu-asupra-DIU-%C3%AEn-mediul-online-din-Rom%C3%A2nia.pdf>

Legislația internațională:

1. Recomandarea nr. (97) 20 Comitetului Miniștrilor către statele membre despre discursul instigator la ură, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf)
2. Factcheet, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Iunie 2016, http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf

Legislația Republicii Moldova:

1. Constituția Republicii Moldova, http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
2. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nr. 5 din 09.02.2006, <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=315674&lang=1>
3. Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, nr. 382 din 19.07.2001, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312817>
4. Legea privind partidele politice, nr. 294 din 21.12.2007, <http://lex.justice.md/md/327053%2520/>
5. Legea privind azilul în Republica Molodva, nr. 270 din 18.12.2008, <http://lex.justice.md/md/330978/>
6. Legea privind întrunirile, nr. 26 din 22.02.2008, <http://lex.justice.md/md/327693/>
7. Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova, nr. 200 din 16.07.2010, <http://lex.justice.md/md/336056/>
8. Legea cu privire la asigurarea egalității, nr. 121 din 25.05.2012, <http://lex.justice.md/md/343361/>
9. Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012, <http://lex.justice.md/md/344149/>
10. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003, <http://lex.justice.md/md/326970/>
11. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=348338>
12. Codul Electoral al Republicii Moldova nr. 1381 din 21.11.1997, <http://lex.justice.md/md/312765/>
13. Proiectul Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova 2016-2020, http://www.particip.gov.md/public/documente/139/ro_3140_anexa1.pdf
14. Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 30 noiembrie 2016 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 181 din 6 septembrie 2016,

http://www.cec.md/files/files/Legi/tabel_regulamente/Regulament%20reflectare%20alegeri%20preziden%C8%9Biale.pdf

Legislația națională a României:

1. Constituția României, disponibilă la: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>
2. Ordonanța Guvernamentală 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act?ida=25684
3. Noul Cod Penal, actualizat 2017, <http://legeaz.net/noul-cod-penal/>
4. Răileanu, Radu et al. (2015), *Raportul anual cu privire la discursul instigator la ură din România (2014-2015)*, [http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015\(1\).pdf](http://activewatch.ro/Assets/Upload/files/Raport%20anual%20cu%20privire%20la%20discursul%20instigator%20la%20ura%202014%20-%202015(1).pdf)
5. Legea nr. 217/2015 pentru modificarea și completarea OUG nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob, <http://lege5.ro/Gratuit/g4ztnjxga/legea-nr-217-2015-pentru-modificarea-si-completarea-ordonantei-de-urgenta-a-guvernului-nr-31-2002-privind-interzicerea-organizatiilor-si-simbolurilor-cu-caracter-fascist-rasist-sau-xenofob-si-a-promov>
6. Legea nr. 4/2008 privind prevenirea și combaterea violenței cu ocazia competițiilor și a jocurilor sportive, http://www.dreptonline.ro/legislatie/lege_prevenire_violenta_competitii_sportive_4_2008.php
7. Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, actualizată 2016, <http://www.politialocala.sibiu.ro/images/uploads/documente/L60-1991.pdf>
8. Legea nr. 504/2002 cu modificări și completări din 2014, www.cna.ro/IMG/pdf/LEGEA_AUDIOVIZUALULUI_CU_MODIFICARI_SI_COMPLETARI_DIN_2014.pdf
9. Codul Muncii din România, actualizat 2016, http://www.avocat-dreptul-muncii.eu/codul_muncii_2017.php#1
10. Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată 2013, http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_egalitatii_sanse_femei.php
11. Legea 208/2015 privind alegerea Senatului și a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente, <http://www.roaep.ro/legislatie/wp-content/uploads/2015/12/Lege-nr.-208-2015-actulizare-22-11-2015.pdf>
12. Lista candidaților în turul I de scrutin la alegerile prezidențiale din România din 2014, <http://www.bec2014.ro/candidati/index.html>
13. Proces Verbal privind rezultatul votării pentru alegerea Președintelui României – 2 noiembrie 2014, întocmit de Biroul Electoral Central, http://www.bec2014.ro/wp-content/uploads/2014/11/proces_verbal_PR.pdf
14. Proces verbal privind centralizarea voturilor la alegerile pentru Președintele României – 16 noiembrie 2014, www.bec2014.ro/rezultate-finale-16-noiembrie/index.html

Dezbateri electorale și declarații publice în mass media

Republica Moldova:

1. Dezbaterea electorală de la postul de televiziune, TV 7, cu participarea candidaților Dumitru Ciubașenco și Valeriu Ghilețchi, precum și a reprezentatului candidatului Igor Dodon, Vlad Batrîncea, accesibilă pe adresa următoare <http://tv7.md/ro/dezbateri-electorale-2016/dezbateri-electorale-17-10.16/>

2. Dezbateră electorală de la postul de televiziune, TV 7, cu participarea candidaților Maia Laguta și Ana Guțu, precum și a reprezentantului candidatului Mihai Ghimpu, Valeriu Munteanu, accesibilă pe adresa următoare <http://tv7.md/ro/dezbateri-electorale-2016/dezbateri-electorale-18-10.16/>
3. Dezbateră electorală organizată de postul de televiziune, TV 7, cu participarea candidaților Maia Sandu și Igor Dodon, accesibil pe următoarea adresă: <https://www.youtube.com/watch?v=IBL3uGm3lpA>
4. Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat reprezentanții candidatului Igor Dodon, Ion Ceban și reprezentantul candidatei Maia Sandu, Oazu Nantoi, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=mcBxCzLKb7I>
5. Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat candidații Dumitru Ciubașenco și Valeriu Ghilețchi, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=0yykzr45n1I>
6. Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat reprezentanții candidatului Igor Dodon, Bogdan Țârdea și candidatul Silvia Radu, accesibilă pe adresa următoare: <https://www.youtube.com/watch?v=s8WAocE4SbE>
7. Dezbateră electorală organizată de Moldova 1 în parteneriat cu Asociația Promo-LEX, în cadrul căreia au participat candidații Igor Dodon și Maia Sandu, accesibilă pe adresa următoare <https://www.youtube.com/watch?v=7kKNoWkj77U>
8. Dezbateră electorală realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Maia Sandu, și reprezentanții candidatului Marian Lupu, Sergiu Sîrbu, și a candidatului Igor Dodon, Ion Ceban, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=K7tsSIhVjOU&index=10&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf
9. Dezbateră electorală realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Mihai Ghimpu, Andrei Nastase și reprezentantului candidatului Iurie Leancă, Victor Lutenco, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=U7Y_uq2wV-g&index=9&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf
10. Dezbateră electorală realizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Ana Guțu, Maia Laguta, iar Valeriu Ghilețchi, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=B4pGr4DwepU&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf&index=6
11. Dezbateră electorală organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Mihai Ghimpu, reprezentantul candidatului Igor Dodon, Grigore Novac și Inna Popenco care a lipsit, fiind retrasă din cursa electorală, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=uXUflqHfkKw&index=4&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf
12. Dezbateră electorală organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Maia Sandu și Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=rt-SOr3ArSM&index=2&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf
13. Dezbateră electorală organizată de Pro TV în colaborare cu Radio Europa Liberă (biroul Chișinău), în cadrul căreia au participat candidații Maia Sandu și Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă:

https://www.youtube.com/watch?v=hMFZjBjbWtM&list=PLxat_ntzOqQZgtiWKcPEPIKqnL1_m1Svf&index=1

14. Emisiunea „Puterea a patra”, invitat Mihai Ghimpu, candidatul PL la funcția de președinte al Republicii Moldova, accesibilă pe următoarea adresă: <http://www.n4.md/emisiuni/puterea-patra-cu-gheorghe-gonta-din-01-septembrie-2016-invitat-mihai-ghimpu>
15. Interviu cu Corneliu Ciurea, accesibil pe adresa următoare: http://sputnik.md/radio_rubrica_interviu/20161116/9919696/afla-ce-cusur-are-maia-sandu-ca-femeie.html
16. Conferința de presă a unui grup de preoți cu privire la alegerea unui candidat moral sănătos și pro-ortodox, accesibil pe următoarea adresă: <https://www.youtube.com/watch?v=-EDEgrcbjI8>
17. Conferința de presă a lui Igor Dodon, accesibilă pe următoarea adresă: <http://agora.md/stiri/24750/igor-dodon-despre-proteste-nu-va-jucati-cu-focul-si-nu-utilizati-copiii-drept-carne-de-tun>

România

1. „Adevărul.ro, Radu Mazăre, reclamat la Parchetul General pentru noua înfățișare a la Hitler, 20 noiembrie 2014, articol disponibil la: http://adevarul.ro/locale/constanta/radu-mazare-reclamat-parchetul-general-noua-infatisare-hitler-1_546dee670d133766a8133846/index.html
2. Popescu, Cristian Tudor, *Familia Bănescu îl ajută pe doctorul Ponta să opereze*, 23 iunie 2014, disponibil la: <http://www.gandul.info/puterea-gandului/familia-basescu-il-ajuta-pe-doctorul-ponta-sa-opereze-12820123>
3. Popescu, Cristian Tudor, *Pot să votez un țigan la președinția României*, 7 august 2014, disponibil la: <http://www.gandul.info/puterea-gandului/pot-sa-votez-un-tigan-la-presedintia-romaniei-13053657>
4. Gandul.info, *Cristian Tudor Popescu amendat de CNCD pentru discriminare la adresa romilor. Reacția jurnalistului*, 24 septembrie 2014, <http://www.gandul.info/stiri/cristian-tudor-popescu-amendat-de-cncd-pentru-discriminare-la-adresa-romilor-reactia-jurnalistului-13351057>
5. Mihalache, Mădălina, *Un român din doi ar vota o femeie președinte*, 10 septembrie 2014, disponibil la: http://adevarul.ro/news/politica/sondaj-roman-doi-vota-femeie--presedinte-1_540f3a930d133766a8fe922f/index.html
6. Cristoiu, Ion, *România lui Cristoiu. Așa a pierdut și Adrian Năstase în 2004 – dând semne că a intrat în el frica*, 6 noiembrie 2014, disponibil la: www.evz.ro/download?id=1123644
7. Ispăș, Livia, *Gabriela Firea, sancționată de CNCD cu avertisment, pentru declarația privind familiile fără copii*, 19 noiembrie 2014, disponibil aici: <http://www.mediafax.ro/social/gabriela-firea-sanctionata-cu-avertisment-de-cncd-pentru-declaratia-privind-famiile-fara-copii-13594507>
8. Gazetaromaneasca.com, *Miron Cozma și Vadim declară război diasporei: românii care trăiesc în străinătate sunt cerșetori*, 2 decembrie 2014, disponibil la: <http://www.gazetaromaneasca.com/observator/observator/prim-plan/miron-cozma-i-vadim-declar-rzboi-diasporei-lromanii-care-triesc-in-strintate-sunt-ceretorir.html>
9. Nord Vest TV, *Biserica Ortodoxă îl susține pe Victor Ponta*, 9 noiembrie 2014, disponibil la: <https://www.youtube.com/watch?v=fxu-ayWpFPc>
10. Filimon Paul, *Victor Ponta: Iohannis e un lucru, eu sunt un om, un român. El se adresează lucrurilor, eu oamenilor.*, 4 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.romanalibera.ro/politica/alegeri-locale-2016/ponta--iohannis-e-un-lucru-eu-sunt-un-om--un-roman--el-se-adreseaza-lucrurilor--eu-oamenilor-356001>

11. Alexandru, Cătălin, *Corneliu Vadim Tudor: Nu voi vota niciodată un străin de neam și lege, un om de o altă etnie*, 4 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.agerpres.ro/politica/2014/11/04/corneliu-vadim-tudor-nu-voi-vota-niciodata-un-strain-de-neam-si-lege-un-om-de-o-alta-etnie-16-11-58>
12. Manciuc, Andi, *ACL a depus plângere penală pe numele unui deputat PSD pentru folosirea simbolurilor naziste*, 7 noiembrie 2014, disponibil la: <http://www.mediafax.ro/politic/acl-a-depus-plangere-penala-pe-numele-unui-deputat-psd-pentru-folosirea-simbolurilor-naziste-foto-13507909>

Abrevieri

ACL PNL-PDL – Alianța Creștin Liberală Partidul Național Liberal - Partidul Democrat Liberal
ACL Alianța Creștin Liberală
CCA – Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CNCD - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării
CTP – Cristian Tudor Popescu
DIU – Discursul Instigator la Ură
ECRI - Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
FDP – Fundației Dezvoltarea Popoarelor
FDSC - Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
IRES - Institutul Român pentru Evaluare și Strategie
PAS – Partidul Acțiune și Solidaritate
PAS – Partidul Alternativa Socială
PC – Partidul Conservator
PD – Partidul Dreapta
PDA – Partidul Dreptate și Adevăr
PDM – Partidul Democrat din Moldova
PER – Partidul Ecologist Român
PL – Partidul Liberal
PMP – Partidul Mișcarea Populară
PN – Partidul Nostru
PP Dan Diaconescu – Partidul Poporului – Dan Diaconescu
PP Ravnopravie – Partidul Politic Ravnopravie
PPE – Partidul Popular European
PPMT – Partidul Popular Maghiar din Transilvania
PRISM – Preventing, Redressing and Inhibiting Hate Speech in New Media
PRM – Partidul România Mare
PSD – Partidul Social Democrat
PSRM – Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
Romani - CRISS - Centrul Romilor pentru Intervenții Sociale și Studii
SAR - Societății Academice Române
UBB Cluj - Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj
UDMR – Uniunea Democrată a Maghiarilor din România
UNPR – Uniunea Națională pentru Progresul României